

LUNDS
UNIVERSITET
Socialhögskolan

Kampen mot hemlöshet

En kvalitativ intervjustudie av bostadsmodeller som syftar till att motverka vuxna missbrukares hemlöshet

Mathias Maniquis Pålsson

Kandidatuppsats SOPA63

VT 2023

Handledare: Lars Harrysson

Abstract

Author: Mathias Maniquis Pålsson

Title: The fight against homelessness. A qualitative interview study of housing models that aim to counteract the homelessness of adult addicts.

Supervisor: Lars Harrysson

Assessor: Anna Rypi

This study aims to investigate how social workers within housing accommodation work with the Staircase model and Housing First model to support homeless substance abused clients on their way out of homelessness. My focus was to compare these two housing models with each other within the city of Helsingborg and investigate how the social workers experienced how the Staircase model and Housing First model affected the clients' living conditions, promoted independence and how they help the clients with the substance abuse. In my study I used qualitative methods to get the necessary information I needed to answer the research questions. I was interviewing five social workers working within housing accommodation using a semi structured guide to get a deeper understanding for the social workers working methods with the homeless clients.

The results and analysis showed that some main factors were affecting the living conditions of the clients within these two models such as, debts and the social service's lack of apartments for their clients. In the Staircase model there was some unexpected results that showed that many homeless clients received a housing contract directly with the landlord instead through the social as a middle part to get a housing contract on their own. The results also showed that the clients within the Staircase model did not have to be completely free from substance abuse to reach a housing contract on their own, which is opposite to previous research. The advantage of the Housing First model is that the clients do not have to be free from debts at the Swedish Enforcement Authority. Compared to the Staircase model, which has limitations on how much debts at the Swedish Enforcement Authority a client can have, this limitation does not exist within the Housing First model. The biggest challenge within both models is the lack of apartments for this group of people.

Keywords: Homelessness, independence, substance abuse, Housing First, Staircase model, debts, contract with landlord, contract with social service, path dependence, room for manoeuvre.

Nyckelord: Hemlöshet, självständighet, missbruksproblematik, Bostad Först, Trappstegsmodellen, Boendetrappan, skulder, förstahandskontrakt, andrahandskontrakt, stigberoende, handlingsutrymme.

Förord

Jag skulle börja med att tacka min mentor Anna Clara Sarvell som väglett och stöttat mig under uppsatsen gång. Jag skulle även vilja ge ett stort tack till de intervjupersoner som har deltagit i studien och bidragit till insamlingen av empiri inom mitt valda intresseområde. Utan ert deltagande hade jag inte kunnat fullfölja min studie på det sätt jag hade tänkt mig. Ett stort tack till min handledare Lars Harrysson som gett bra input, feedback och lästips under arbetets gång.

Lunds universitet,
Socialhögskolan Helsingborg

Mathias Maniquis Pålsson

Innehållsförteckning

Abstract	1
Förord	3
Innehållsförteckning	4
1. Inledning	6
<i>1.1 Problemformulering</i>	6
<i>1.2 Syfte</i>	9
<i>1.3 Begreppsdefinition</i>	10
2. Bakgrund	10
<i>2.1 Begreppet hemlöshet i en europeisk och svensk kontext</i>	10
<i>2.2 Trappstegsmodellen</i>	11
<i>2.3 Bostad Först</i>	12
3. Kunskapsläge	15
<i>3.1 Sökstrategi</i>	15
<i>3.2 Utfallet av Trappstegsmodellen</i>	15
<i>3.3 Utfallet av Bostad Först</i>	17
<i>3.4 Jämförelse mellan bostadsmodellerna</i>	18
<i>3.5 Bostadssociala programmet i Helsingborgs stad</i>	19
4. Teori	21
<i>4.1 Lipskys teori om gräsrotsbyråkratens handlingsutrymme</i>	21
<i>4.2 Teorin om stigberoende</i>	22
5. Metod	24
<i>5.1 Metodologiska överväganden</i>	24
<i>5.2 Urval</i>	26

5.2.1 Presentation av intervjupersonerna	26
5.3 Insamling av datamaterial	27
5.4 Forskningsetiska överväganden	28
6. Resultat och analys	29
6.1 Analysens upplägg	29
6.2 Bostadsmodellernas möjligheter och begränsningar för brukarens bostadssituation... 30	
6.2.1 Den egna bostaden	30
6.2.2 Skulder	33
6.2.3 Brist på lägenheter	34
6.2.4 Programtrohet eller avsteg i metoden?	36
6.3 Självständigheten i bostadssituationen	37
6.3.1 Boendestödjarens roll	37
6.3.2 Yttre faktorer	39
6.4 Brukarnas missbruksproblematik i bostaden	40
6.4.1 Nykterhetskrav	40
6.4.2 Missbruket i modellerna	41
6.5 Sammanfattning av resultaten	42
7. Avslutande diskussion	44
Källförteckning	47
BILAGA I – INTERVJUGUIDE	50
BILAGA II - INTRODUKTIONSRETT	52
BILAGA III - SAMTYCKESBLANKETT	53

1. Inledning

Enligt Socialstyrelsens rapport *“Förebygga och motverka hemlöshet”* (2021) innebär hemlöshet osäkra boendeförhållanden och en svårighet att ta sig ut på bostadsmarknaden. Hemlöshet kan därmed även medföra att det blir svårare att ta sig tillbaka in på bostadsmarknaden om individen befinner sig i hemlöshet under en längre tid.

Vidare presenteras Socialstyrelsens (2021) huvudsakliga uppdrag i att motverka och komma med åtgärdsförslag för att förhindra hemlöshet hos socialt utsatta individer. Vidare framgår att socialtjänsten ansvarar för att förebygga och minska hemlösheten i regionernas olika kommuner. Enligt rapporten är hemlöshetsfrågan aktuell då bostadsbristen för hemlösa individer är stor. En vanlig åtgärd är att socialtjänsten tillhandahåller andrahandskontrakt för de människor som hamnat i hemlöshet. Enligt Regeringsformen 1 kap. 2§ *“Ska allmänheten förse individen med rätten till bostad, arbete och utbildning”* (ibid.).

Enligt Kunskapsguiden (2022) ligger ansvaret av planeringen för bostadsförsörjning på kommunen, det vill säga att skapa goda förutsättningar för tillgången till bostäder men att det inte finns någon allmän rätt att tillhandahålla bostäder via socialtjänsten. Rätten till en skälig levnadsnivå går i stället under Socialtjänstlag (2001:453) kapitel 4: ”1 § Den som inte själv kan tillgodose sina behov eller kan få dem tillgodosedda på annat sätt har rätt till bistånd av socialnämnden för sin försörjning (försörjningsstöd) och för sin livsföring i övrigt” (Riksdagen 2023). Vidare beskrivs det på Kunskapsguiden (2022) att socialtjänsten sålunda inte har någon allmän skyldighet att förse hemlösa människor med en bostad, däremot ett övergripande ansvar om det finns speciella svårigheter hos individen exempelvis missbruk och psykisk ohälsa samt andra omständigheter som gör det svårt att tillförsäkra sig en bostad på egen hand. Detta innefattas inom socialtjänstens ansvarsområde att uppfylla kravet på en skälig levnadsnivå.

1.1 Problemformulering

I min studie syftar begreppet hemlöshet på människor som står utanför den reguljära bostadsmarknaden och lever under osäkra bostadsförhållanden. Hemlösheten medför stora utgifter för de svenska kommunerna skriver Arne Kristiansen (2022, s. 445). Boverket har uppskattat att kostnaderna 2015 för kommunernas insatser att ordna tillfälliga boenden såsom

härbargen och akutboende för hemlösa uppgår till 5,3 miljarder kronor. Dessutom tillägger Boverket i en rapport från 2021 att mer än 200 av Sveriges 290 kommuner har brist på billiga bostäder för hushåll med låga inkomster (ibid.). I Socialstyrelsens kartläggning av hemlösa 2017 så visade den att 33 250 personer befann sig i hemlöshet (Socialstyrelsen 2017). Kartläggningen har dock brister och siffrorna är en underskattning av verkligheten då en femtedel av kommunerna inte var med i undersökningen och man använde endast uppgifter om hemlösa som hade haft kontakt med offentliga eller ideella organisationer (Kristiansen 2022 s. 445). Detta innebär att det finns ett mörkertal gällande antal hemlösa då inte alla kommuner var med samt då inte alla hemlösa har kontakt med någon offentlig eller ideell organisation. För att problematisera detta med hemlösheten vidare så skapar den stora samhällsutgifter som tidigare nämnts men det skapar även stora personliga svårigheter för personer som befinner sig i hemlöshet. Kristiansen tar upp att det finns forskning som visar att detta kan leda till social exkludering, fysisk och psykisk ohälsa samt exkludering från arbetsmarknaden och svårigheter att kunna studera (ibid.) Han tar upp vikten med det egna hemmet som en förutsättning för att den hemlöse ska kunna integreras i samhället och bli en fungerande del i samhället.

Problematiken och eventuella orsaker med bostadslöshet belyser även Carina Listerborn (2021). Hon förklarar hur den neoliberala reformen på bostadsmarknaden medfört att individer i social utsatthet fått det svårare att hitta bostäder på egen hand (s. 3). Listerborn belyser hur en neoliberal bostadsmarknad medför en exklusion av redan socialt utsatta grupper som riskerar att hamna i hemlöshet. Detta sker eftersom privatiseringen av marknaden innebär att tillgången på hyresrätter minskar och att fler bostadsrätter byggs. Innebörden av detta är att svagare grupper i samhället missgynnas då de får svårare att hitta en bostad på egen hand (s. 5). Listerborn förtydligar hur detta kan försätta människor i en social position präglad av social exklusion och utsatthet (s. 2). Detta kan således bidra till en ökad risk för att redan sårbara individer hamnar i hemlöshet.

För att förstå hur bostadsmarknaden ser ut i dagsläget skriver Marcus Knutagård (2006) att det är viktigt att titta på de strukturella förändringarna på makronivå som skett i samhället genom den avreglering av bostadspolitiken som kom under 1990-talet (s. 81). Han beskriver att detta innebär att bostadsdepartementet avvecklades, bostadsanvisningslagen avskaffades och ansvaret för hemlöshetsproblematiken flyttades från Boverket till Socialstyrelsen. Detta ledde till att personer som inte kom in på den reguljära bostadsmarknaden hänvisades till

socialtjänsten som saknade verktyg för att kunna hantera hemlöshetsfrågan. Tidigare talade man om bostadslöshet men nu började man tala om hemlöshet. Innan avregleringen var målsättningen för bostadspolitiken att bygga bostäder för alla men efter avregleringen blev trenden i stället att bygga olika typer av boenden för dem som är bostadslösa. På dessa boenden bor endast socialtjänstens klienter och man bor dessutom med andra personer som tillhör samma kategori som de själva såsom personer med missbruksproblem bor med andra som har missbruksproblem. Knutagård tar upp att det talas om att man inom socialtjänsten använder sig av individuellt anpassade insatser men att det i stället utarbetats kollektiva lösningar inom verksamheterna i hemlöshetsfrågan där klienten ska anpassa sig efter dessa (ibid.). Studier visar att utvecklingen på 2000 talet som vi sett i Sverige har lett till en alltmer sekundär bostadsmarknad (Annadotter & Knutagård 2019, s. 25).

Kristiansen (2022) beskriver det traditionella hemlöshetsarbetet i Sverige vilket har sina rötter från fattigvårdens institutioner som fortfarande är det dominerande sättet att arbeta med hemlösa än idag. Han är kritisk till dess ineffektiva metoder och verksamheter för att motverka hemlöshet. I motsats till detta så lyfter han fram att *Bostad Först* modellen som är en evidensbaserad och kostnadseffektiv metod för att motverka hemlöshet (ss. 443–444). Kristiansen förtydligar att även om *Bostad Först* modellen varit känd i snart två decennier styr fortfarande ineffektiva metoder hemlöshetsarbetet i Sverige. Knutagård (2006) beskriver att han gjort studier av hemlöshetsarbetet i modern tid och har hittat ett arbetssätt som han kallar för *Trappstegsmodellen*. Modellen kallas även för *Boendetrappan* och innebär att man som hemlös avancerar framåt på en tänkt boendetrappa genom att personen uppnår vissa mål, och där slutmålet för modellen är ett eget boende (ss. 82–83). Inslag av detta arbetssätt använder socialtjänsten i Helsingborg och Malmö för att motverka hemlöshet (Annadotter & Knutagård 2019 s. 42; Knutagård 2006 ss. 82–93). Forskarna Arne Kristiansen och Marcus Knutagård har varit med i implementeringen av *Bostad Först* metoden i Sverige och frågan är om detta har påverkat deras perspektiv något i denna fråga eller om det inte har gjort det. Termen *Boendetrappan* eller *Trappstegsmodellen* som Knutagård beskriver är ingen evidensbaserad metod utan detta är en tankemodell om bostadsformer som hemlösa erbjuds av socialförvaltningen. De professionella som arbetar med hemlösa missbrukare använder inte termen *Boendetrappan* eller *Trappmodellen* om sina verksamheter eller sitt arbetssätt utan dessa termer förekommer inom forskning och akademiska sammanhang.

Trappstegsmodellen beskrivs stå i motsats till Bostad Först modellen då Bostad Först i sin metod börjar med insatsen att den hemlöse får en egen bostad med ett förstahandskontrakt med hyresvärden. Detta står i direkt motsats till Trappstegsmodellen där den egna bostaden blir slutmålet för insatsen (Annadotter & Knutagård 2019 s. 51; Denvall 2018 ss. 230–231; Kristiansen 2022, ss. 446–447). Dessa skilda sätt att arbeta med hemlöshetsfrågan vill jag titta närmare på i min undersökning. Boendetrappan beskrivs som en ineffektiv och väldigt kostsam metod för att motverka hemlöshet och Bostad Först beskrivs som en effektiv och mycket billigare metod (Kristiansen 2022 s. 465). Med detta i beaktande så kan Bostad Först verka vara det enda och självklara valet att arbeta med hemlösa missbrukare. Men finns det verkligen en enda metod som hjälper alla människor med ett visst socialt problem? Är inte sociala problem komplexa och finns det inte flera metoder för att hjälpa människor med ett visst socialt problem? Brukar man inte hävda att metoden är av underordnad betydelse jämfört med relationen mellan professionell och brukare i socialt arbete? Dessa funderingar fick mig att ta bort mina förutfattade meningar om att på förhand bestämma mig att Bostad Först är en bättre metod för att motverka hemlöshet.

Ämnesområdet är på så sätt relevant för socialt arbete då hemlöshet och osäkra bostadsförhållanden kan medföra en ökad risk för andra sociala problem såsom kriminalitet, psykisk ohälsa och missbruk. Det finns dessutom få studier som synliggör både hemlöshetsarbetet i Bostad Först och Boendetrappan i Helsingborg i modern kontext. Därför är det relevant att undersöka hur dessa modeller ger anspråk på att hjälpa de hemlösa ur sin hemlöshet samt att bli självständiga och missbruksfria.

1.2 Syfte

Syftet är att synliggöra boendestödjares upplevelser av hur de olika bostadsmodellerna Bostad Först och Trappstegsmodellen påverkar vuxna missbrukares väg ut ur hemlöshet samt att bli självständiga och missbruksfria.

Följande frågor ska leda studien:

1. Hur anser boendestödjare att respektive bostadsmodell inverkar på vuxna hemlösa missbrukares boendesituation?

2. Hur upplever boendestödjare att bostadsmodellerna inverkar på brukarnas självständighet i deras bostadssituation?
3. På vilket sätt anser boendestödjare att de hjälper brukarna med deras missbruk utifrån Bostad Först -respektive Trappstegsmodellen?

1.3 Begreppsdefinition

Socialstyrelsens definition av hemlöshet utgår ifrån tre nationella kartläggningar från årtalen 2005, 2011 och 2017. Den beskriver fyra olika situationer:

Situation 1: akut hemlöshet

Situation 2: institutionsvistelse och kategoriboende

Situation 3: långsiktiga boendelösningar

Situation 4: eget ordnat kortsiktigt boende

(Annadotter & Knutagård 2019, s. 25; Swärd 2021, ss. 133–134)

Utifrån ovanstående definitioner av hemlöshet kommer jag främst att fokusera på de människor som lever i långsiktiga boendelösningar då både Bostad Först- respektive Trappmodellen tillhör denna underkategori av hemlöshet (ibid.). En viktig skillnad i utgångsläget mellan bostadsmodellerna är att hemlösheten anses vara löst i Bostad Först och att bostadslösheten anses vara löst i Trappstegsmodellen. Begreppet Boendetrappan används synonymt med Trappmodellen och dessa begrepp betraktas som likvärdiga i min studie. Jag kommer använda mig av yrkestiteln *boendestödjare* i min undersökning eftersom det är denna titel man använder i Helsingborgs stad i de verksamheter i socialförvaltningen som arbetar med stöd i bostaden åt hemlösa vuxna missbrukare. Inom ramen för boendestödjare ingår flera olika kompetenser och utbildningar såsom socionomer, socialpedagoger, behandlingsassistenter med flera.

2. Bakgrund

2.1 Begreppet hemlöshet i en europeisk och svensk kontext

Hans Swärd (2021) skriver att den europeiska organisationen FEANTSA följer hemlöshetsfrågan i Europa och har tagit fram gemensamma definitioner för att underlätta

mätningar av hemlösa i olika länder (ss. 133–134). Man kallar detta för European Typology on Homelessness and Housing exclusion (ETHOS). Enligt de svenska nationella kartläggningarna av hemlöshet använde Socialstyrelsen i 2017 års kartläggning följande situationer för att definiera hemlösa individer. Situation 1 kallas *akut hemlöshet* och innebär akutboende, härbärke eller att man bor i trappuppgångar etcetera. Situation 2 kallas *institutionsvistelse och stödboende* och innebär exempelvis att man bor på kriminalvårdsanstalt eller socialtjänstens stödboende och blir bostadslös utan annan planering inom 3 månader. Situation 3 kallas *långsiktiga boendelösningar* och här bor personer i socialtjänstens boendelösningar, till exempel träningslägenhet eller kommunalt kontrakt, med ett hyresavtal och det finns samtidigt krav på tillsyn och särskilda regler. Situation 4 kallas *eget ordnat kortsiktigt boende* och innebär att man bor exempelvis hos kompisar eller bekanta (ibid.). Swärd skriver vidare att Sverige skiljer sig från övriga nordiska länder och från många europeiska länder genom att man använder långsiktiga boendelösningar utifrån situation 3. Här i situation 3 identifierades flest hemlösa vid mätningen i Sverige 2017, 49 procent eller 15 838 personer av totalt 33 250 personer (Annadotter & Knutagård 2019, s. 26; Swärd 2021, s. 135). Detta kan jämföras med att 5 935 personer i Sverige befann sig i akut hemlöshet vid samma mätning (Kristiansen 2022, s. 445).

2.2 Trappstegsmodellen

Knutagård (2006) beskriver boendetrappan där socialtjänstens boende för bland annat hemlösa missbrukare i Malmö är organiserade utifrån en tankemodell att de hemlösa befinner sig på någon nivå av en tänkt boendetrappa. De människor som bor i denna modell är utestängda från den reguljära bostadsmarknaden vilket innebär avsaknaden av att ha ett eget kontrakt på en hyresrätt eller äga en bostad. Dessa människor befinner sig antingen utanför bostadsmarknaden, bor på härbärgen, hos anhöriga eller får bostäder inom något som kallas sekundär bostadsmarknad (ss. 77–82). De som bor på den sekundära bostadsmarknaden bor i en lägenhet som socialtjänsten hyr av de lokala bostadsbolagen och sedan hyr ut denna i andra hand till de hemlösa med inskränkningar i besittningsrätten (Swärd 2021, s. 136). Kristiansen (2022) skriver att Boendetrappan börjar ofta med att man bor på akutboende och sedan flyttar till man till ett boende som kallas träningslägenheter och därefter är målet att man flyttar till en lägenhet med ett förstahandskontrakt ((s. 446). Boendetrappan beskrivs utgå från en föreställning om att hemlösa människor inte har förmågan att kunna bo självständigt i en egen lägenhet om de inte först blir upplärda och får träna på att bo (Sahlin 2012, s. 256). Detta

antagande ligger bakom att de hemlösa behöver kontrolleras och träna på att bo innan de kan få ett eget förstahandskontrakt (Kristiansen 2022 ss. 446–447). Trappstegsmodellen beskrivs vara ett kvalificeringssystem där den hemlöse ska visa att den är motiverad att göra något åt sin situation och uppfyller vissa krav och kriterier för att komma vidare till nästa steg (Knutagård 2006, s. 83). Denna motivation som man vill se kan vara att klienten går med på att göra en behandling för sitt missbruk eller går med på att göra en avbetalningsplan för sina skulder. Det finns rapporter som visar att klienten måste vara drogfri för att kunna få ett eget hyreskontrakt. Men sen kan också hyresskulder och tidigare vräkningar vara ett hinder för att få ett eget kontrakt och detta gör att man blir fast i boendetrappan. Det finns studier som visar att personer inte kommer vidare i Boendetrappan utan fastnar i vissa steg där de inte kommer vidare till ett eget kontrakt (ibid.)

Sara Uhnöo (2019) skriver att Göteborg var först ut av de svenska kommunerna att implementera Boendetrappan och sedan tog även andra kommuner efter och införde denna modell (s. 19). Från den första modellen av boendetrappan som hette Altbo och startade på 1980 talet i Göteborg och fram till 2000 talet så hade modellen etablerat sig runt om i Sverige och blivit ett så starkt inslag i hemlöshetsarbetet att det var svårt att tänka sig något annat sätt att arbeta på i hemlöshetsfrågan. Vidare skriver hon att det fortfarande är vanligt att kommunerna utgår från Boendetrappans modell i sitt hemlöshetsarbete (ss. 20–24). Boendetrappan och Bostad Först har olika utgångspunkter i hemlöshetsarbetet och man börjar i helt olika ändar gällande stödjade människor att komma ur hemlösheten. I Bostad Först får man en egen bostad utan att först behöva visa att man klarar av att ta ansvar för sin bostadssituation. I Trappstegsmodellen behöver man först visa att man klarar av att ta ansvar för sin bostadssituation innan man kan få en egen bostad.

2.3 Bostad Först

Bostad Först har sitt ursprung från en New York verksamhet som heter Pathway to Housing och varifrån man hämtat dessa 8 principer som man utgår ifrån:

1. Bostad är en grundläggande mänsklig rättighet
2. Alla klienter ska bemötas med värme, medkänsla och respekt
3. Lägenheterna ska utspridda i det vanliga bostadsbeståndet
4. Bostad och behandling ska separeras från varandra

4. Stöd riktas till återhämtning
5. Stöd baseras på skademinskning
6. Klienten har självbestämmande och väljer själv
7. Deltagarstyrt stöd utifrån individens styrkor, behov och egna mål
8. Flexibelt stöd under så lång tid som personen själv vill och behöver

(Knutagård & Kristiansen 2013, s. 95; Knutagård & Kristiansen 2018, s. 15))

Bostad Först utgår från principen att en egen bostad är en grundläggande mänsklig rättighet och med ett eget boende kan människor själva ta kontrollen över sina liv. Här skiljer sig den svenska modellen mot Pathway gällande att man ville ha förstahandskontrakt i Sverige med hyresvärdarna för man hade sett i forskningsstudier att många personer hade fastnat i bostäder med andrahandskontrakt där man sedan inte kom vidare till ett förstahandskontrakt (Knutagård & Kristiansen 2013, s. 95). Bostad Först utgår från principen att man behöver en egen bostad för att kunna leva ett socialt integrerat liv med andra samt för att få möjligheten att göra något åt sitt missbruk. Principen att bostad och behandling ska vara separerade från varandra innebär att man inte ska tvingas gå med på en behandling för att få en bostad. Lägenheterna som erbjuds ska vara utspridda på den reguljära bostadsmarknaden för att underlätta social integration så att personen kan integreras med grannarna. Men Bostad Först är inte enbart att erbjuda en person en egen lägenhet utan det bygger också på stöd från boendestödjare som bygger på bemötande med värme, respekt och medkänsla. Stödet baseras sig på att den boende har rätt att välja och har självbestämmande (ibid.) Viktig princip är att arbeta med missbruket efter *harm reduction* (skademinskning) vilket innebär att man arbetar med skademinskning av missbruket i stället för att kräva drogfrihet. Skälet till denna princip är att detta förhållningssätt har visat sig ge bättre resultat än om man kräver nykterhet och drogfrihet innan personen kan flytta in (Knutagård & Kristiansen 2018, ss. 17–18) En viktig utgångspunkt i Bostad först skriver Nicholas Pleace (2018) är att man har legalt besittningsskydd som innebär att man skydd mot vräkningar från hyresvärderna och skydd mot annat som innebär att en person riskerar att förlora sin bostad (s. 30). Det innebär också att man kan bo kvar i den bostad som man flyttar in i. Stödet riktas till *recovery* (återhämtning) och detta innebär man hjälper personer med återhämtning från deras missbruk genom att fokusera på deras fysiska och psykiska välbefinnande, deras integration i grannskapet och i samhället samt hitta en meningsfull tillvaro där och fritidsaktiviteter (s. 34). En annan viktig beståndsdel i Bostad först är att man erbjuder ett flexibelt stöd så länge personen själv önskar det, för det kan finnas behov av stöd även lång tid efter att personen fått en lägenhet (s. 38).

Kristiansen (2022) skriver att med utgångspunkt i de åtta grundprinciperna arbetar man i Bostad först målinriktat för att hjälpa människor att kunna bo kvar i sin bostad, att förbättra sin hälsa och hitta sociala sammanhang och en meningsfull vardag (s. 447). Varje person får det stöd och den behandling som de själva önskar. På så sätt kan var och en leva sitt liv i trygghet utifrån sina egna mål och villkor. Det finns flera internationella studier som visar att många av de hemlösa som fick stöd och hjälp i Bostad först metoden och lyckades komma ur sin hemlöshet och få en egen lägenhet och behålla den (ibid.). Kristiansen skriver vidare att det finns Bostad Först verksamheter i 21 kommuner i Sverige år 2022 (s. 463). Han skriver att i städer som exempelvis, Stockholm, Göteborg, Malmö och Helsingborg är Bostad Först verksamheterna relativt stora, men att de i de flesta övriga kommuner endast finns mindre verksamheter. Han skriver att det fortfarande inte finns någon kommun som använder Bostad Först i hemlöshetsarbetet som sin största verksamhet för att motverka hemlöshet.

År 2009 så började forskare på socialhögskolan på Lunds universitet att förespråka och lansera implementering av Bostad Först i Sverige som ett alternativ till Trappstegsmodellen (Knutagård & Kristiansen 2018, s. 8). Helsingborgs kommun var en av de första kommuner i Sverige som tog kontakt med socialhögskolan och startade 2010 ett treårigt projekt med Bostad Först och som utvärderades av forskare från socialhögskolan. Utvärderingen visade att av de 19 personer som fick lägenheter så hade 16 personer kvar sina lägenheter då projektet var slut, vilket innebar en kvarboendenivå på 85 % och flera hade förbättrat sina livssituationer gällande sitt missbruk (Knutagård & Kristiansen 2018, s. 9). Gällande kvarboendenivån vid mätning år 2017 hade 54 personer fått lägenheter via Bostad Först Helsingborg sedan starten 2010. 8 personer hade blivit vräkta så det blir en kvarboendenivå på 85 procent (s. 23). Detta kan jämföras med den utvärderingen under åren 2013–2016 som gjordes av Bostad först Göteborg av Sara Uhnoo (2019) där 19 personer hade flyttat in i Bostad Först lägenheter och av dessa hade 4 personer hade blivit vräkta då forskningsprojektet var slut, vilket blev ett kvarboendeskap på cirka 76 procent (s. 163) Av de 19 deltagarna i forskningsprojektet hade 18 av dessa ett missbruk av antingen alkohol eller droger (s. 191).

3. Kunskapsläge

3.1 Sökstrategi

Jag har använt mig av sökmotorerna Lubsearch och Google. I Lubsearch har jag använt mig av sökorden *hemlöshet*, *Bostad Först*, *Boendetrappan* och *Trappstegsmodellen* samt engelska sökorden *homelessness*, *Housing First sweden*, *Housing First and homelessness* och *Staircase model and homelessness*, *handlingsutrymme*, *stigberoende*, *path dependence*, *gräsrotsbyråkrater* och *missbruk* för att hitta vetenskapliga artiklar. Google har jag haft användning av sökorden *hemlöshet* och *Bostad Först* för att hitta information och forskningsresultat kring jämförelser mellan Bostad Först och Boendetrappan. Jag har även sökt i "Research Reports in Social Work" på socialhögskolan på Lunds universitets hemsida och hittat relevant forskning som gjorts av universitetets forskare om hemlöshet och Bostad Först. Även bibliotekets hemsida LUBcat och Helsingborgs stadsbibliotek har använts för att leta efter relevant litteratur.

3.2 Utfallet av Trappstegsmodellen

Knutagård (2009) påpekar i sin avhandling att termen Boendetrappan och Trappstegsmodellen är förenklingar av en komplicerad och komplex verklighet som hemlöshetsarbetet innebär (s. 22). Han tar även upp att om hans studie är genomförd i Malmö så kan resultatet ha relevans för att förstå hemlöshetsarbete i andra städer, framför allt i städer som har en sekundär bostadsmarknad med inslag av lågtröskelboende. Eftersom detta stämmer väl överens med hur det ser ut Helsingborg så kan man argumentera att hans resultat är relevanta för min undersökning (Annadotter & Knutagård 2019, s. 25; ss. 50–51).

Vidare skriver Knutagård (2009) i sin avhandling att i hans studie från hemlöshetsarbetet i Malmö så har han hittat att socialtjänstens klienter går igenom boendalternativ som anordnas i en Boendetrappa (s. 289). Det är en modell där bostaden ses som ett medel för att träna på att bo och där klienten ska kvalificera sig för att klättra på en trappa där målet till sist är en egen bostad (s. 143–144). Han skriver att Boendetrappans olika steg förklaras att de är tillfälliga bostäder på vägen mot ett eget kontrakt (s. 287). Förutom att vara steg på vägen mot eget boende så har Boendetrappan andra funktioner såsom minska kommunens utgifter för hotellplaceringar av hemlösa samt så kan undermåliga bostäder användas till att markera att

gränsen är nådd och på så vis motivera till förändring. Andra syften kan vara att bo i en bostad för att samtidigt kunna betala av sina hyresskulder och lägenheter kan användas i syfte att motivera till att sluta med missbruk (ibid.). De lägre stegen i Boendetrappan ses som akuta platser och som kortsiktiga lösningar och därför accepterar man att dessa kan vara undermåliga bostäder. Knutagård skriver att dessa olika bostäder i Boendetrappans olika steg som klienten bor i blir kan ta längre tid att komma vidare ifrån än man tänkt sig från början (s. 289). Han skriver att bostäderna ibland blir långsiktiga boendelösningar för hemlösa samt att de blir permanenta boenden för en del hemlösa (s. 289). Kopplat till detta skriver Knutagård (2006) i en tidigare studie att det finns tydliga inslag i den svenska modellen att klienten måste vara drogfri för att kunna få ett eget kontrakt inom boendetrappan (s. 83). Detta är intressant utifrån min undersökning för att se hur Bostad Först och Boendetrappan hjälper människor komma ur sitt missbruk. Han skriver vidare att gällande att komma ur sin hemlöshet så kan boendetrappan vara bra för en del enskilda hemlösa som i vissa fall kan göra en snabb resa genom boendetrappans steg och få ett eget kontrakt på en bostad. Sammantaget menar han att detta leder de olika boendeformerna i trappan till ett negativt resultat då de i stället förlänger tiden för hur lång tid många hemlösa bor i Boendetrappans olika steg (s. 94). Det finns många forskningsstudier som visar att Boendetrappan ger dåliga resultat då många hemlösa kommer inte vidare till eget boende utan fastnar i socialtjänstens olika boenden (Kristiansen 2022, ss. 446–447).

Sahlin (2012) skriver att det inte räcker att enbart argumentera att Boendetrappan har låg effekt i att hjälpa hemlösa personer komma ur sin hemlöshet för att ändra riktning i hemlöshetsarbetet (s. 259). Detta kan förklaras enligt Sahlin att många socialarbetare och beslutsfattare inom kommunala verksamheter har en positiv bild att Boendetrappan leder till framsteg för de hemlösa genom modellens uppbyggnad och de belöningar som finns i modellen. Även hyresvärdar och fastighetsägare ser fördelar med denna modell och förespråkar Boendetrappans olika boendeformer i kontakten med socialförvaltningen. Enligt Sahlin så har socialtjänsten mycket samarbete med fastighetsägare och hyresvärdar och hon tillägger att eftersom båda dessa parter ser fördelar med att behålla Boendetrappan så stärks argumenten att fortsätta använda dessa boendeformer (ibid.). Dessutom så är socialtjänsten beroende av att de har goda relationer med fastighetsägarna så detta stärker ytterligare socialförvaltningens motivation att använda sig av Boendetrappans modell (Knutagård 2006, s. 93).

Knutagård och Kristiansen (2018) gjorde ett forskningsprojekt i Helsingborg och målet var där att man skulle ta de positiva erfarenheter man hade gjort från Bostad Först projektet 2010–2013 i Helsingborg och använda det för att utveckla resterande delar av bostadssociala programmet som då innebär Trappstegsmodellen (s. 9). Målet var att utveckla ett relationsskapande förhållningssätt, utveckla brukarinflytandet, att införa samma regler och krav som gäller ute i samhället samt satsa på utveckling och förbättring i klienternas livssituation (ss. 9, 28.). De undersökningar man gjort på det utvecklingsarbete som gjordes under projektet har visat på förbättringar på hemlöshetsarbetet såsom bland annat mindre vräkningar inom bostadssociala programmet (s. 12). Andra resultat som man kunde se under projektet var att socialarbetarna var positiva till uppskalningsprojektet och de beskrev hur de hade börjat arbeta annorlunda samt att det var givande (ss. 49–50). Resultaten pekar på en positiv förändring i det bostadssociala programmet (s. 56). Detta forskningsprojekt är relevant för min undersökning då man har använt delar av Bostad Först metoden för att utveckla Trappstegsmodellen i Helsingborgs stad. Intressant att undersöka är hur mycket uppskalningsprojektet har påverkat dagens kontextuella hemlöshetsarbete i Helsingborg.

3.3 Utfallet av Bostad Först

Knutagård & Kristiansen (2018) skriver att under år 2015 så gjorde man en nationell programtrohetstudie av de Bostad Först verksamheterna i Sverige och Helsingborg hade en mycket hög programtrohet. Man hade lyckats utvecklat ett professionellt förhållningssätt utifrån klienternas självbestämmande (s. 22). Programtrohet handlar om att vara så nära ursprungsmodellen som möjligt men även att kunna skapa utrymme för anpassning så att man kan anpassa metoden efter de behov som verksamheten har. Detta är relevant för min undersökning då jag undersöker hur Bostad Först hjälper personer ur hemlöshet och då är metoden viktig att studera.

Verner Denvall har gjort en fallstudie av Bostad Först Helsingborg (2018) där han skriver att socialförvaltningen i Helsingborg samarbetar sedan flera år med Lunds universitet i samband med att socialförvaltningen infört Bostad Först för hemlösa personer (s. 230). Denna fallstudie kan anses ha viss relevans för min undersökning då jag vill studera hur Bostad Först och Trappstegsmodellen hjälper människor ur hemlöshet och jag har valt att titta närmare på hur detta fungerar i Helsingborgs stad. Denvall har gjort 21 intervjuer där både brukare och professionella har ingått i hans undersökning (s. 231). Dock så handlar intervjuerna om

innovation och styrning genom brukarmedverkan så här kan studiens resultat kritiseras i hur mycket relevans den har för min undersökning. Denvall skriver att Bostad Först har implementerats i knappt 20 kommuner i Sverige (s. 230). Hemlösa människor erbjuds här först en egen bostad och därefter utformas stödet utifrån klientens önskemål och behov. Denvall menar att Bostad Först har starkt vetenskapligt stöd och rekommenderas i nationella riktlinjer både för personer med psykisk ohälsa och för personer med beroendeproblematik. Han skriver att Trappstegsmodellen börjar med behandling och boendeträning och har ett tydligt inslag av kontroll och regler medan Bostad Först bygger mer andra saker såsom tillit och tron på att människor tar ansvar för sitt liv (s. 231).

Denvall (2018) tar upp att de boende inom Bostad Först Helsingborg själva har skapat en egen förening som de kallar för G7-gruppen (s. 231). Denna förening hjälper andra boende inom Bostad först med olika saker samt fungerar också som ett stöd på fritiden för dem. G7-gruppen är också med i olika dialoger med kommunen och ingår i flera av de projekt i utvecklingsarbetet som kommunen har gällande brukarmedverkan. Brukare deltar från G7-gruppen i ledningsgruppen för utveckling och i gemensamma innovationsgrupper där de tar fram idéer och förslag på förändring och utveckling av de kommunala tjänster som erbjuds till invånarna. Dessa idéer behandlas och processas sedan av kommunens tjänstemän och presenteras sedan på internet. Man kan där till exempel följa hur socialförvaltningen arbetar med digitalt utanförskap. Man kan även där läsa om att brukare fungerar som mentorer för nyanställda och att brukare medverkar vid rekrytering av tjänstemän. Detta exempel talar för att klienterna i Bostad Först Helsingborg har en hög grad av självständighet i G7-gruppen. Denvall skriver att man har ambitionen i Helsingborg att skala upp Bostad Först och att erbjuda denna metod till fler hemlösa personer (ibid.).

3.4 Jämförelse mellan bostadsmodellerna

I en longitudinell studie gjord av Håkan Källmen och Mats Blid (2016) av hemlösa i Bostad Först och Trappstegsmodellen och jämfört resultaten i hur dessa olika modeller påverkat bland annat missbruket och själva hemlösheten hos klienterna (s. 3). Studien är gjord 2016 i Stockholm och visar att Bostad Först och Boendetrappan gav samma resultat gällande modellernas påverkan på klienternas missbruk under den tvåårsperiod som studien höll på i. Man hade två kontrollgrupper varav 75 bodde i Trappstegsmodellen i Stockholm och från Bostad Först hade man 15 deltagare från Bostad först Stockholm och 25 deltagare från Bostad

Först Helsingborg (s. 2). Man har varit kritisk till antalet deltagare och menat att man skulle ha behövt minst 40 deltagare från vardera staden för att få ett bättre och mer korrekt resultat (s. 3). Resultatet från studien visar att det inte finns någon egentlig skillnad mellan de två kontrollgrupperna som placerades i lägenheter enligt Bostad Först respektive Trappstegsmodellen. Missbruket såg likadant ut i de båda grupperna efter de två åren som studien höll på. Däremot hade kontrollgruppen i Bostad Först jämfört med gruppen som blivit tilldelade lägenheter enligt Trappstegsmodellen förbättrat sin förmåga att bo på egen hand i högre sträckning (s. 4). Denna studies resultat anses ha mycket hög relevans för min undersökning då det är en longitudinell studie gjord där studien gått ut på att jämföra effekterna av Bostad Först metoden med Boendetrappan. Det som kan anses vara något av en brist är att studien huvudsakligen gjordes i Stockholm och man kan undra hur väl resultatet stämmer överens med Helsingborgs kontext.

3.5 Bostadssociala programmet i Helsingborgs stad

I en studie från Kerstin Annadotter och Markus Knutagård (2019) så beskrivs det bostadssociala programmet i Helsingborg som något som liknar de långsiktiga boendelösningar i situation 3 enligt definitionen av hemlöshet (ss. 25, 50–51). De långsiktiga boendelösningarna i hemlöshetsdefinitionen är det fokusområde jag valt för min studie. Deras studie blir således relevant för mitt undersökningsområde. De beskriver kommunala verksamheter som ingår i bostadssociala programmet som heter bland annat träningslägenheter, bostadssociala lägenheter (kommunalt kontrakt), hyresgarantilägenheter samt Bostad Först. De tre först nämnda lägenhetsformerna är de som ingår i min studie som namnet Trappstegsmodellen och i dessa bor man med ett andrahandskontrakt till kommunen till skillnad mot Bostad Först där man skriver ett förstahandskontrakt från början med hyresvärden. I hyresgarantilägenheterna kan lägenheten omvandlas till förstahandskontrakt men i de övriga boendeformerna kan den boende aldrig få ett förstahandskontrakt (Ibid). Antalet boendeplatser i det bostadssociala programmet i Helsingborg 2017 var 390 totalt och av dem var 32 i Bostad Först lägenheter (Knutagård & Kristiansen 2018, ss. 31–32). I studien så hävdas att det skett en positiv förändring i Helsingborgs kommun där man sett att hemlösheten har minskat mellan de två senaste nationella kartläggningarna som Socialstyrelsen har gjort (s. 26). Vid den nationella hemlöshetsmätningen 2011 som gjordes av Socialstyrelsen var 68 personer per 10 000 innevånare hemlösa i Helsingborg. Vid nästa hemlöshetsmätning som gjordes 2017 av Socialstyrelsen var 29,4 personer per 10 000

innevånare hemlösa. Studien lyfter fram möjliga förklaringar till denna minskning av mellan mätningarna såsom utvecklade av ett Bostad Först program samt att man gjort omfattande arbete i det bostadssociala programmet (ibid.). Annadotter och Knutagård tar upp att det i det bostadssociala programmet i Helsingborg finns skillnader i vilka olika typer av boendeformer som ingår samt att det finns skillnad även i deras resultat (s.42). De menar att skillnaden ligger i att boendeformer där den hemlöse ska avancera framåt i olika steg för att få ett eget självständigt liv. I dessa boendeformer ses också bostaden som ett mål för social integration. Detta liknar Trappstegsmodellen med dess innehåll och struktur. De menar att motsatsen till dessa boendeformer är Bostad Först där bostaden betraktas som förutsättningen för att ett självständigt liv ska vara möjligt. Bostaden anses i stället vara ett medel för möjligheten till social integration för den hemlöse. De hävdar vidare att forskningsresultat tyder på att Bostad Först ger ett bättre resultat än Trappstegsmodellen då de anser att Trappstegsmodellen skapar något de kallar för *inlåsnings effekter*. Inlåsnings effekter förklarar de innebär att de hemlösa fastnar i en viss boendeform i modellen då de inte uppnått de mål som krävs för att komma vidare till nästa boendeform i trappan och detta försvårar att de ska komma till slutmålet som är ett eget boende med förstahandskontrakt. De tillägger att reglerna är dessutom mer strikta inom boendeformerna i Trappstegsmodellen än det som gäller för ett normalt hyreskontrakt och det försvårar för den hemlösa att lyckas avancera i trappan (ibid.).

Annadotter & Knutagård (2019) tar även upp detta med bristen på bostäder som ett problem som gör att man använder sig av tillfälliga lösningar (s. 59.). Bristen på nyproducerade billiga hyresrätter gör det svårt för hemlösa personer att komma in på den reguljära bostadsmarknaden (s. 62.). Detta leder till kostnader både för samhället och personliga kostnader för de som inte kommer in till på bostadsmarknaden. Avslutningsvis argumenteras att Helsingborg varit ledande i Sverige gällande utvecklandet av ett lokalt Bostad Först program och att man ska bygga vidare på dessa erfarenheter och flexibla boendestöd som bostad först innebär (ibid.). Det som kan argumenteras för att studiens resultat ger relevans för min undersökning är att den är gjord nyligen, att den är gjord i Helsingborg stad samt att man dessutom har undersökt de olika boendeformer som hemlösa erbjuds i Helsingborg och här ingår både Bostad Först och Trappstegsmodellen. Svagheter i relevansen av studiens resultat kan anses vara att man inte har gjort en studie av utfallet av de olika modellerna Bostad Först och Trappstegsmodellen i själva undersökningen utan man har gjort en studie på det sammantagna utbudet av boendeformer. Detta kan anses göra det svårt att veta de exakta

effekterna som de olika modellerna haft i att hjälpa de hemlösa komma ur sin hemlöshet och sitt missbruk.

4. Teori

4.1 Lipskys teori om gräsrotsbyråkratens handlingsutrymme

Michael Lipsky beskriver teorin om *gräsrotsbyråkrater* och *handlingsutrymme* i sin avhandling (1980). Detta är en teori jag tänker använda för att analysera resultatet i min undersökning. Jag har låtit min empiri styra mitt val av teori. Lipsky beskriver att innebörden av yrkesutövarens roll i människobehandlande organisationer är att vara en representant för den organisation man tillhör (s. 3). Lipsky belyser hur lärare, socialarbetare, arbetare inom rättsväsendet etcetera är exempel på välfärdsstatliga yrkesutövare (s. 4). Svensson, Johnsson & Laanemets (2008) beskriver utifrån Lipskys teori att den individ som söker tjänster inom den välfärdsstatliga sektorn kallas för *medborgare* (s.16). Lipsky menar att socialarbetaren står i direktkontakt med medborgaren som söker organisationens tjänster och hjälp. Positionen att vara mellan ens organisation och den hjälpsökande kallar Lipsky för gräsrotsbyråkrater och denna position påverkar handlingsutrymmet för socialarbetaren (ibid.). Lipsky (1980) belyser hur utmaningar i mötet mellan medborgare och socialarbetare uppstår vid organisatoriska riktlinjer präglad av välfärdsstatens politiska ändamål. Detta medför att gräsrotsbyråkraten måste göra avvägningar mellan brukarens intressen och de välfärdsstatliga tjänsterna. Lipsky ger exempel på att effektiviseringen inom organisationer kan ställa högre krav på yrkesutövaren i förhållande till de insatser och tjänster brukaren erbjuds (s. 4) Detta gör att handlingsutrymmet blir begränsat av ramar som finns för socialarbetarens uppdrag som organisationen bestämt för uppdraget. Det finns även inslag i uppdraget från organisationen som är moraliskt och normativt som byråkraten måste förhålla sig till (s. 3). Socialarbetaren eller gräsrotsbyråkraten har som uppgift att förena klientens behov med organisationens normativa uppdrag. Lipsky menar att socialarbetaren har sin professionskunskap och organisationens resurser till hjälp för att göra avvägningar och bedömningar (ibid.). Även Svensson et al (2008) belyser dilemmat utifrån Lipsky hur det inom det sociala arbetet blivit ökade krav på att vara både målinriktat och snabbt, ge goda resultat samt vara kostnadseffektivt (s. 26). Solidariteten med de mest utsatta får många gånger stå tillbaka för kraven på att visa goda resultat. Även manualer och programmodeller växer fram som ger stöd åt socialarbetare i deras arbete och hjälper de förstå sin verksamhet. Vissa forskare

varnar för detta och menar att socialarbetarnas handlingsutrymme minskas härmed till det utrymme som ens organisation bestämmer (s. 27). Men handlingsutrymmet i sig kan aldrig försvinna, det som kan ändras är antalet möjliga handlingar inom ens yrkesroll. Socialarbetare har ett ansvar att använda sig av sitt handlingsutrymme. På vilket sätt detta kommer att användas beror mycket på socialarbetarens kunskap men också på värderingar (ibid.). Handlingsutrymmet formas alltså delvis av organisationen men det finns även andra faktorer som påverkar detta. Det kan vara rutiner, professionella tolkningar och traditioner men också individuella egenskaper hos socialarbetare och klient, och inte minst samspelet mellan dem påverkar handlingsutrymmet. Som socialarbetare har man alltså samtidigt en stor frihet i sin yrkesroll men är också styrd av lagar, regler samt överenskommelser och traditioner på ens arbetsplats. Då blir det utrymmet som ges däremellan blir socialarbetarens handlingsutrymme (s. 17). Förutom detta så behöver socialarbetaren ha kunskap om de behov man möter, klienternas levnadsvillkor och deras aktuella livssituation som de befinner sig i (s.18). Detta innebär att boendestödjaren behöver ha kontakt med de hemlösa och kunskap om hemlöshetsfrågan. Boendestödjaren behöver ha kunskap om lagstiftningen som rör hemlöshet samt kunskap om de metoder och tekniker som används i arbetet inom modellerna Bostad Först eller Boendetrappan (ibid.). Detta skapar handlingsutrymmet i arbetet.

4.2 Teorin om stigberoende

En annan teori jag kommer använda i analysen av resultatet är teorin om *stigberoende* som Schreyögg & Sydow (2010) skriver har blivit alltmer populärt att använda. Stigberoende bidrar med förklaringar kring de svårigheter till förändringar och den envishet som finns för att behålla vissa företeelser i samhället. Paul Pierson har behållit originaltanken i teorin och har utvecklat den till att beröra flera delar av samhället och dess institutioner (ss. 3–11). Paul Pierson (2000) beskriver teorin om stigberoende (path dependence) att det finns två definitioner av stigberoende (s. 252). Den bredare definitionen säger att det som har hänt vid en tidigare tidpunkt kommer att påverka vilka utfall som är möjliga för framtida händelser. Man menar att historien har en viktig prägel och man kan inte riktigt förstå innebörden av en social företeelse i samhället förrän vi tittat tillbaka på tidigare händelser. Sålunda kan tolkas utifrån teorin att detta präglar det framtida arbetssättet inom den institutionella verksamheten. Det finns också en smalare definition av begreppet och det är att stigberoende innebär att när en kommun eller en organisation har börjat arbeta enligt en viss metod så blir det svårt att ändra fokus och byta riktning. Man lyfter fram jämförelsen med ett träd att även om det finns

många grenar på trädet som man kan klättra på så väljer man i stället att stanna kvar och vandra på den grenen man redan befinner sig på (ibid.). Varje steg längs denna väg skapar en effekt att samma väg blir mer attraktiv för att bli vald igen. När denna effekt ackumuleras så skapas en självförstärkande cykel (s. 253). Ett relevant begrepp i teorin är *koordinationseffekter* och det innebär att en organisation såsom socialförvaltningen får fördelar utifrån att man bibehåller att arbeta efter en viss bostadsmodell genom att andra viktiga aktörer såsom hyresvärdar väljer att använda samma arbetssätt som beskrivs i denna bostadsmodell. Dessa koordinationseffekter är särskilt tydliga när en organisation befinner sig i en kontext med ett beroendeskap till andra aktörer såsom i fallet med socialförvaltningen och hyresvärdarna (s. 254). Socialförvaltningen får fler fördelar om dess aktiviteter passar in med hyresvärdarnas aktiviteter. Eftersom det är viktigt att satsa på en aktör man är beroende av, anpassar sig organisationen efter denna aktörs agerande (ibid.). Socialförvaltningen måste bibehålla en god relation med hyresvärdarna och anpassar sig efter deras förväntningar och krav då socialförvaltningen är beroende av hyresvärdarna för att få lägenheter till sina klienter. Här skapas stigberoende som gör det är svårt för socialförvaltningen att ändra riktning gällande hemlöshetsarbetet då hyresvärdarna har stor påverkan på socialförvaltningens arbete. Enligt Kristiansen (2022) så är Boendetrappans verksamheter ekonomiskt kostsamma och lyckas sällan med att hjälpa hemlösa att komma till ett eget förstahandskontrakt, så ger de hemlösa tak över huvudet (s. 464). Han menar att stigberoende hjälper oss förstå att man varför man fortsätter använda Boendetrappan som hemlöshetsstrategi (s. 463). Han menar att utveckling och förändring i Socialförvaltningen hindras genom att aktörer på olika nivåer i organisationen tenderar att göra som de gjort tidigare gjort därför att Socialförvaltningen värnar om att bibehålla stabila ekonomiska och sociala strukturer och relationer. Ekonomiska och organisatoriska aspekter spelar en viktig roll för att förklara stigberoendet i hemlöshetsarbetet men man får även titta på de normativa och moraliska föreställningarna om hemlösa för att få förståelse om stigberoendet inom hemlöshetsarbetet (ibid.). Han menar att Boendetrappan är kopplad till en rad normer och moraliska föreställningar av hemlösa människor och människor med missbruksproblem (Kristiansen 2022, s. 465). Kristiansen skriver att dessa normer och moraliska föreställningar kommer från den dominerande synen på missbrukare i en svensk kontext som lyfter fram kontroll och krav på nykterhet och drogfrihet som något så pass viktigt att det är överordnat behovet av att ha en egen bostad. Han menar att dessa normativa och moraliska föreställningar gör att teorin om stigberoende ger en ökad förståelse av varför man i kommunerna stannar kvar i Trappstegsmodellen (ibid.).

5. Metod

5.1 Metodologiska överväganden

Bryman (2011) beskriver att man ofta skiljer på kvantitativ och kvalitativ forskning. I min undersökning har jag valt att utgå ifrån en kvalitativ undersökningsmetod för att kunna besvara mina forskningsfrågor (s. 39). I kvalitativ forskning fokuserar man på förståelsen av den sociala verkligheten och jag vill få en förståelse av boendestödjarens upplevelser av respektive bostadsmodell för att fånga kärnan i hemlösa missbrukares problematik (ss. 40–41). För att fånga dessa upplevelser har jag använt mig av intervjuer av boendestödjare (Ahrne och Svensson 2015, s. 10; Bryman 2011, s.412) Jag har använt mig av semistrukturerade intervjuer för att kunna ställa följdfrågor till intervjupersonerna eftersom det ger en djupare inblick i boendestödjarnas upplevelser av bostadsmodellerna (Bryman 2011, ss. 412–415) Det finns också svagheter i att använda intervjuer som vald empiri. Risken kan vara att färgas av intervjupersonernas egenintressen och efterhandskonstruktioner av händelser eller situationer eftersom minnet är selektivt (Kristiansen 2022, s. 445).

Mitt val av metod har sina begränsningar då mitt urval endast är från Helsingborg. Hade jag studerat flera kommuner och jämfört hemlöshetsarbetet mellan kommunerna och funnit likheter i resultatet så hade jag kunnat öka generaliserbarheten i mina resultat. Svagheter i min undersökning är att den kritik mot överförbarhet inom kvalitativ forskning som innebär att resultatet som jag kom fram till i min studie inte kan användas för att säga något om bostadsmodellerna i exempelvis andra kommuner (Bryman 2011 ss. 352–369). Andra svagheter i min studie är kritiken mot pålitligheten inom kvalitativ forskning vilket innebär att det är svårt att göra om exakt samma undersökning för att se om man kommer fram till samma resultat som jag gjorde i min studie (ibid.). Dock så kan man argumentera att detta kan motverkas om man som forskare går in i en så liknande roll och kontext som den förste forskaren hade i sin undersökning (s. 352). Även om min studie är endast avgränsad till Helsingborg så kan den ändå ha viss relevans för andra sammanhang där man bedriver hemlöshetsarbetet genom en sekundär bostadsmarknad som den utarbetats i Helsingborg. I kvalitativa studier argumenteras det även för att styrkan ligger i vald teori då iakttagelserna har en god överensstämmelse med teorin vilket ökar trovärdigheten (s. 352).

Svensson och Ahrne (2015) beskriver att all forskning handlar om att läsaren ska tro på det han läser i studien (s. 24) Om man lyckas övertyga läsarna att resultatet är trovärdigt så har

man lyckats skapa förtroende hos läsaren (s. 25). Begreppet *transparens* innebär att läsaren kan iakttä studiens samtliga steg och vara kritisk i den egna forskningsprocessen och detta ökar trovärdigheten för studiens resultat. Jag har försökt att vara så transparent som möjligt i min undersökning och visat på alla steg jag gjort samt även diskuterat och kritiserat min undersökning och visat på mina svagheter och brister och detta ökar trovärdigheten (ibid.). Jag har även gjort återkoppling till fältet och återkommit till deltagarna i undersökningen och de har fått ta del av transkriberingen av intervjuerna och av själva resultatet samt svara på följdfrågor som uppkommit efter intervjuerna. Denna återkoppling till fältet har lett till att nya data har skapats som kvalitetshöjer och ökar trovärdigheten för studiens resultat (s. 26). Generaliserbarhet är också något som kan öka trovärdigheten i undersökningen. Om resultatet kan generaliseras till en annan miljö eller till en större grupp individer så ger studien mer representativa resultat än om den enbart kan appliceras på en liten grupp människor. Den kvalitativa forskningen kritiseras ofta för bristande generaliserbarhet. Jag har jämfört min undersökning med de undersökningar jag lyft fram i kunskapsläget för att öka generaliserbarheten i min undersökning (ibid.).

Min förförståelse för mitt valda ämnesområde är att jag varit intresserad av Bostad Först sedan första terminen på Socionomutbildningen då Arne Kristiansen pratade om denna bostadsmodell. Detta gör att jag har velat undersöka hur det fungerar i praktiken med hemlöshetsarbetet i Bostad Först utifrån dagens kontext. Sedan 2015 har jag arbetat på Socialförvaltningen i Helsingborgs stad med sociala problem som exempelvis, missbruk, psykisk ohälsa och hemlöshet. Detta har medfört att jag har kunnat följa utvecklingen av denna modell och andra verksamheter som aktivt arbetar med hemlöshetsfrågan. Risken har funnits att jag har letat efter delar i mitt insamlade datamaterial som bekräftat en positiv bild av Bostad Först. Mina frågeställningar från intervjuguiden har varit fria från fördomar om modellerna samt att följdfrågorna har varit neutralt ställda. Även i resultat -och analysdelen har en neutral syn på det insamlade materialet tillämpats. Slutligen har jag tillämpat hög transparens i uppsatsen där läsaren kan följa processen för att lättare kunna lyfta fram och diskutera eventuella brister. Skulle jag inte ha gjort detta så hade detta lett till en minskad trovärdighet av uppsatsens resultat. Min förförståelse har ändrats under intervjuerna och jag har sett mer likheter i modellerna än jag trodde fanns och även upptäckt skillnader dem emellan jag inte trodde fanns. Jag har även sett utveckling och förändringar i modellerna som har utmanat min förförståelse och gett mig ökad insikt i det kontextuella sammanhanget i dagens hemlöshetsarbete.

5.2 Urval

I min undersökning använder jag mig av ett målinriktat urval där jag har kontaktat en utvald grupp personer som har erfarenhet utifrån mina forskningsfrågor (Bryman, s. 434). Jag kontaktade chefer inom Helsingborgs stad som ansvarar för olika boendeverksamheter inom kommunen, vilka arbetar utifrån Bostad Först samt på Trappstegsmodellen. Där fick jag hjälp att komma i kontakt med deltagare som kunde besvara mina forskningsfrågor. Sålunda har jag även använt mig av ett snöbollsurval (s. 196, s. 434). En avgränsning har gjorts här gällande Trappstegsmodellen och jag har valt att endast undersöka de delar av Trappstegsmodellen där klienterna bor i träningslägenhet, kommunalt kontrakt och hyresgaranti. Dessa boendeformer anser jag vara ganska lika Bostad Först metoden och därför har jag valt att jämföra dessa emellan. Boendeformer såsom härbärke, akutboende och stödboende anser jag skiljer sig från Bostad Först vilket medfört att jag därför inte har gjort intervjuer med boendestödjare som arbetar med dessa olika boendeformer i Trappstegsmodellen. Därför ska begreppen Boendetrappan och Trappstegsmodellen tolkas som de klienter till socialförvaltningen som bor i träningslägenhet, kommunalt kontrakt och hyresgarantilägenheter. Jag har också valt att avgränsa studien till att endast intervjua boendestödjare i Bostad Först och Trappstegsmodellen. Socialsekreterare och andra viktiga aktörer som finns i brukarens liv och som påverkar utfallet av resultatet i bostadsmodellen intervjuas inte på grund av tidsbristen för studien samt risk att studien kan bli spretig. Intervjuerna är uppdelade så det har blivit lika många intervjuer på respektive bostadsmodell. Jag har intervjuat två boendestödjare på vardera modellen samt en intervju med en koordinator som har erfarenhet av att vara arbetsledare i både Trappstegsmodellen och i Bostad Först vilket gör hennes svar intressanta och relevanta för undersökningen. Totalt gjordes 5 intervjuer varav 3 kvinnor och 2 män och där längden på arbetslivserfarenheter var mellan 3–16 år. Således har variation skapats gällande kön och arbetserfarenhet (Nilsson 2014, s 153–154). Jag gjorde tre intervjuer på Teams och två intervjuer fysiskt.

5.2.1 Presentation av intervjupersonerna

Här kommer en presentation av intervjupersonerna:

Hasse: Boendestödjare som arbetar på Bostad Först i Helsingborg.

Helen: Boendestödjare som arbetar på Bostad Först i Helsingborg.

Kalle: Boendestödjare som arbetar på en verksamhet som ingår i tankemodellen Trappstegsmodellen i Helsingborg.

Sara: Boendestödjare som arbetar på en verksamhet som ingår i tankemodellen Trappstegsmodellen i Helsingborg

Petra: Koordinator som arbetar som arbetsledare för en verksamhet som ingår i tankemodellen Trappstegsmodellen i Helsingborg. Petra har även erfarenhet av att vara arbetsledare för Bostad Först i Helsingborg.

5.3 Insamling av datamaterial

Jag har valt att använda mig av semistrukturerade intervjuer som intervjuform där en intervjuguide används eftersom jag har olika teman utifrån mina frågeställningar. Detta då jag behövde fördjupa mig i vissa sakfrågor och få utvecklade svar från intervjupersonerna (Bryman 2011 ss. 415–416). Jag har efter transkribering av intervjuerna gjort en respondentvalidering med intervjupersonerna där de fått se transkriberingen samt möjlighet att lägga till, ändra eller ta bort saker från den (s. 353). Jag har även ställt följdfrågor till intervjupersonerna då det framkommit frågor under transkriberingen och detta har varit ett viktigt bidrag för ökad förståelse av forskningsfrågorna. Jag har kodat min insamlade empiri för att analysera mitt datamaterial (s. 510). Jag började med att skriva ut kodningar i mina transkriberade intervjuer som handlade om mina valda frågeställningar. De kodord som var återkommande och förekom ofta i min empiri skapade mina två huvudsakliga teman vilka är *Trappstegsmodellen* och *Bostad Först*. Kodorden som var vanligast förekommande var *förstahandskontrakt*, *andrahandskontrakt*, *eget kontrakt*, *missbruk*, *kontroll*, *självständighet*, *träninglägenhet*, *hyresgaranti*, *kommunalt kontrakt*, *Bostad Först*, *motivation* etcetera. Dessa skrevs utifrån meningar med liknande innebörd i intervjuerna. Efter att jag delat in mina kodord under respektive tema påbörjade jag resultat- och analysarbetet där jag valt att skriva ihop delarna med varandra i analysarbetet för att få en tydlig sammanställning av min insamlade empiri utifrån mina valda teorier och tidigare forskning.

5.4 Forskningsetiska överväganden

Min undersökning uppfyller kraven utifrån Vetenskapsrådets (2002) forskningsetiska principer såsom, informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet (s. 4). Dessa fyra huvudkrav är väsentliga för att hålla en hög kvalitet på studien och att den ska anses bedrivas på ett etiskt försvarbart sätt (s. 5). Jag har skickat ett informationsbrev till alla deltagare om studien och dess syfte och att jag kommer behandla uppgifterna genom att förvara materialet på ett säkert sätt oåtkomligt för obehöriga samt anonymisera intervjupersonerna. På så sätt uppfylls nyttjandekravet då det enbart kan användas i vetenskapligt syfte och även kravet på konfidentialitet då uppgifterna hanteras utifrån tystnadsplikt och sekretess gentemot intervjupersonen (ss. 12–14). Jag har även skickat med en blankett med skriftligt samtycke till samtliga deltagare eller tagit med det till intervjun samt informerat om studiens syfte. Deltagaren har informerats om att det som sägs under intervjun inte kommer att kunna användas emot denne i annat syfte. Jag har informerat intervjupersonerna att det är frivilligt att delta och att de kan avbryta sitt deltagande när som helst. Sålunda uppfyller studien både informationskravet och samtyckeskravet (ss. 7–9). För att uppfylla kravet på konfidentialitet har jag valt att anonymisera mina intervjupersoner. För att uppfylla kravet på sekretess kommer fiktiva namn att användas för resultat- och analysdelen. Jag har frågat mina intervjupersoner om deras inställning till att skriva ut undersökningens ort. Jag har informerat dem kring konfidentialitetskravet och samtyckeskravet kring deras absoluta bestämmanderätt att ge tillstånd och neka tillstånd att skriva ut undersöknings ort. Detta är viktigt eftersom det alltid finns en viss risk att någon kan lista ut vilka som deltagit i en undersökning och vem som har sagt vad. Samtliga intervjupersoner har gett sitt skriftliga samtycke att de ger sin tillåtelse att skriva vilken ort som studien genomförts i. Intervjupersonerna ville att resultatet från undersökningen som de tagit del av skulle bli möjligt även för andra att ta del av. Man såg nytta i att hemlöshetsarbetet i Helsingborgs stad skulle lyftas och synliggöras. Till detta kan tilläggas att det finns få studier som synliggör både hemlöshetsarbetet i Bostad Först och Boendetrappan i Helsingborg i modern kontext samt så redogörs det i kunskapsläget om tidigare forskningsprojekt i Helsingborg stad som sedan används för att tolka och analysera empirin i resultat och analysdelen.

6. Resultat och analys

Bostad Först metoden innebär att den hemlösa brukaren erbjuds ett förstahandskontrakt på en hyreslägenhet där personen kan bo kvar och inte behöver flytta ifrån. Det ingår också att träffa en boendestödjare för att få stöd för att kunna bibehålla sin lägenhet och det erbjuds möjlighet till att få hjälp med missbruket samt hjälp till social integration. Trappstegsmodellen är en tankemodell där den hemlöse ska först tränas i att ta ansvar för sin boendesituation och avancera framåt i en Boendetrappa där målet är ett eget förstahandskontrakt på en hyreslägenhet. Den boende bor i olika boendeformer med andrahandskontrakt under denna träning och kommer vidare i trappan när den bedöms vara redo för nästa steg. Relaterat till min undersökning kan det vara att man får en träningslägenhet, efter detta en lägenhet med kommunalt kontrakt och sedan får en hyresgarantilägenhet som efter 1 år kan göras om till ett förstahandskontrakt. I träningslägenheter och kommunalt kontrakt har brukaren ett andrahandskontrakt och kan inte få ett förstahandskontrakt på lägenheten. Brukaren får bo max 4 år i lägenheten och anledningen till detta är att besittningsrätten övergår till hyresgästen efter 4 år. I en hyresgarantilägenhet kan den boende få ett förstahandskontrakt med hyresvärden efter 1 år på den lägenheten man bor i och stanna kvar så länge man vill.

6.1 Analysens upplägg

Jag har valt att dela in analysen i tre olika delar utifrån mina teman. För att kunna besvara mina tre forskningsfrågor har jag valt att skriva ihop resultat och analysdelen då det ska bli en tydlig återkoppling till mina valda teorier och tidigare forskning. På så sätt synliggörs mina analytiska utgångspunkter och får en tydlig struktur. Det har även gett mig en möjlighet att jämföra boendestödjarnas svar utifrån Trappstegsmodellen- respektive Bostad Först. Utifrån mina valda delar besvaras begränsningar och möjligheter i arbetet med hemlösa och göra jämförelser mellan boendestödjarnas svar. Mina följande underrubriker utifrån valda teman i analysen är:

- Bostadsmodellernas möjligheter och begränsningar för brukarens bostadssituation
- Självständigheten i bostadssituationen
- Brukarnas missbruksproblematik i bostaden

6.2 Bostadsmodellernas möjligheter och begränsningar för brukarens bostadssituation

6.2.1 Den egna bostaden

Piersons (2000) teori om stigberoende innebär att när en kommun eller en organisation såsom socialförvaltningen har börjat arbeta efter en viss bostadsmodell så blir det svårt att ändra fokus från denna och byta riktning för att arbeta med en annan modell (s. 252). Varje steg längs denna väg skapar en effekt att samma modell blir mer attraktiv för att bli vald igen. När denna effekt ackumuleras så skapas en självförstärkande cykel (s. 253). Detta menar Kristiansen (2022) hjälper oss att förstå varför man fortsätter att använda Boendetrappan som hemlöshetsstrategi som enligt Kristiansen är ekonomiskt kostsamma och lyckas sällan med att hjälpa hemlösa att komma till ett eget förstahandskontrakt (s. 463). Till skillnad mot detta att Boendetrappan är ett arbetssätt som sällan hjälper hemlösa komma till en egen bostad så säger Sara och Kalle att Boendetrappan hjälper många klienter att nå ett förstahandskontrakt i följande citat:

Sara: Jag har min egen lista där det kan vara både från ett kommunalt kontrakt som går vidare till en hyresgaranti och som sen avslutas och den resan är jättekul att se när dem där sista dagen blir godkända på sin besiktning. Så ja, jag har många som har gått vidare.

Kalle: Procentuellt så lyckas 80 procent av våra klienter från en träningslägenhet till eget kontrakt.

Både Sara och Kalle beskriver sina erfarenheter av Trappstegsmodellen som positiva för sina klienter. Sara tar även upp i sin intervju att man inte behöver gå alla trappsteg för att komma till en egen bostad. Hon säger att träningslägenhet erbjuds till dem som behöver träna på att bo men det finns dem som går direkt från hemlöshet till en hyresgaranti och det finns dem som börjar med ett kommunalt kontrakt på grund av skuldbilden. Detta står i motsats till det

som Knutagårds studie (2009) säger att dessa olika placeringar i Boendetrappans steg ofta blir längre än man tänkt sig och att de ibland blir långsiktiga och till och med permanenta boenden för en del (s. 289) Knutagård (2009) tar dock upp att gällande att komma ur sin hemlöshet så kan Boendetrappan vara bra för en del enskilda hemlösa som i vissa fall kan göra en snabb resa genom Boendetrappans steg och få ett eget kontrakt på en bostad (s. 94.) Men sammantaget menar han att de olika boendeformerna i trappan leder till ett negativt resultat då de i stället förlänger tiden för hur lång tid många hemlösa bor i Boendetrappans olika steg. Forskningsstudier visar att Boendetrappan ger dåliga resultat då många kommer inte vidare till ett eget boende (Annadotter & Knutagård 2019, s. 42; Kristiansen 2022, s. 446–447) För att förstå detta positiva utfall av Boendetrappan som både Sara och Kalle ger uttryck för så kan Knutagård & Kristiansens (2018) forskningsprojekt i Helsingborg *Skala upp Bostad först-projektet* ge en möjlig förklaring där målet i projektet var att man skulle ta de positiva erfarenheter man hade gjort från Bostad först projektet 2010-2013 i Helsingborg och använda det för att utveckla resterande delar av det bostadssociala programmet som då menas Trappstegsmodellens olika boendeformer (s. 9). Man kunde redan under projektet se förbättringar på att antalet vräkningar hade minskat inom bostadssociala programmet (s. 12). Ett annat positivt resultat var att socialarbetarna som var med i projektet beskrev hur de hade börjat jobba annorlunda samt resultaten från projektet pekar på en positiv förändring i bostadssociala programmet (ss. 49–56). Även Annadotter & Knutagård (2019) tar upp i sin studie att hemlösheten i Helsingborg har minskat och en orsak till detta är ett omfattande arbete i det bostadssociala programmet där både Trappstegsmodellen och Bostad Först ingår (s. 26.). Min reflektion utifrån detta uppskalningsprojekt och utifrån Sara och Kalles erfarenheter av Trappstegsmodellen att detta positiva utfall kan ha att göra med det bostadssociala programmets utveckling där man gjort ett omfattande arbete och tagit in positiva erfarenheter från Bostad Först projektet. Detta kan vara en förklaring till det positiva utfallet.

Det finns också en annan hemlöshetsstrategi i Helsingborgs stad att arbeta efter sedan år 2010 och det är Bostad Först metoden, vilket kan anses utmana det som stigberoende säger att det är svårt för en kommun eller organisation att byta riktning när den väl börjat vandra i en viss riktning efter ett visst arbetssätt (Pierson 2000, s. 252). Kring detta så beskriver Helen utifrån sina erfarenheter att hon anser att Bostad Först är den metod hjälper hemlösa bäst:

Helen: För det är billigare, det är bättre, forskning visar på allt. Jag ser ju själv det i mitt jobb...Jag tror att det senaste var 78 procent, eller om det var 80 procent kvarboende. Det är min egna uppfattning också. “

Även Hasse uttrycker på följande sätt att Bostad Först är en metod som lyckas med att hjälpa hemlösa människor komma ur sin hemlöshet:

Hasse: När du väl förstår att det här är en jättechans du får, så blir det att man vill verkligen inte sabba den chansen. Det är ett förstahandskontrakt, det är dina möbler. Det är din lägenhet. Den vinsten är ju enorm. Sköter jag bara det här och följer hyreslagen så är denna lägenheten min.

Samtidigt redogör Petra för att Bostad Först är bra men även hyresgarantilägenhet är bra då brukaren kan bo kvar i den befintliga lägenheten. Hon lyfter det i nedanstående citat:

Petra: Bostad Först är bra. Det är en hyresgaranti också. Om vi bortser från bostadsformen så att om man ska bli beviljad en bostad så bör det vara en bostad som man kan bo i för evigt.

Helen och Hasse lyfter fram olika aspekter varför de anser Bostad Först vara en bättre bostadsmodell än Trappstegsmodellen. Helen beskriver Bostad som en metod med hög måluppfyllnad att cirka 80 procent av de hemlösa bor kvar i sina Bostad först lägenheter. Helen lyfter fram att metoden är effektiv och kostnadseffektiv medan Hasse påtalar att det kan ge brukaren en annan motivation när personen inser vilken chans den fått genom att få ett förstahandskontrakt. Petra ser att Bostad Först är bra och Trappstegsmodellen är bra i de fall personen får en bostad som den kan stanna i såsom en hyresgarantilägenhet. Det finns tidigare forskning som tyder på att Bostad Först ger ett bättre resultat än Trappstegsmodellen (Annadotter & Knutagård 2019, s 42; Denvall 2018, s. 230). Trots dessa resultat så verkar det inte vara någon markant skillnad på modellerna gällande att hjälpa de hemlösa nå egna

förstahandskontrakt på en bostad. Att både Bostad Först och Trappstegsmodellen har ett positivt utfall i att hjälpa människor ur hemlöshet beskriver Annagård och Knutagård (2019) att den minskade hemlösheten i Helsingborg utifrån Socialstyrelsens mätningar har möjliga förklaringar att man utvecklat ett Bostad Först program samt gjort omfattande arbete i verksamheter där Trappstegsmodellen ingår (s. 26.). Min reflektion på dessa positiva utfall är anledningen att Bostad Först ger positiva resultat kan bero på att metoden bygger på att tilliten att brukaren får en egen bostad och kan därigenom bli socialt integrerad och ta itu med sitt missbruk vilket i sin tur leder till att många lyckas bo kvar i sina lägenheter. Att Trappstegsmodellen som börjar med att personen först ska träna på att bo innan denne kommer till eget boende har ett positivt utfall kan bero på det omfattande förändringsarbete man gjort i det bostadssociala programmet.

6.2.2 Skulder

Pierson (2000) beskriver i teorin om stigberoende om koordinationseffekter som innebär att socialförvaltningen måste bibehålla en god relation med hyresvärdarna och anpassar sig efter deras förväntningar och krav då socialförvaltningen är beroende av hyresvärdarna för att få lägenheter till sina klienter (s. 254). Kristiansen (2022) skriver att socialförvaltningen värnar om att bibehålla dessa stabila ekonomiska, sociala strukturer och relationer som man har med hyresvärdarna (s. 463). Han menar att även om Boendetrappans verksamheter är ekonomiskt kostsamma och sällan lyckas hjälpa hemlösa att komma till ett eget förstahandskontrakt, så ger de hemlösa tak över huvudet (s. 464) Sara lyfter fram detta fenomen att skulderna kan stå i vägen för att komma till en egen bostad och detta gör att man fastnar i Boendetrappans steg och det kan ta lång tid att komma vidare:

Sara: Det är en jättestor faktor skulderna... Största hindret det är skulder. Det gör det svårt för dem att komma ut på den reguljära bostadsmarknaden [...]. Vissa hyresvärdar har gräns på skuld upp till 15 000 kr medan en annan har upp till 20 000 kr. Man får ha max 20 000 kr i skuld hos kronofogden. Sen tar de en kreditupplysning och kollar så det stämmer.

Detta ligger i linje enligt Knutagårds (2009) forskning som tar upp att syftet med en bostad i Boendetrappan kan vara att motivera brukaren att sluta med sitt missbruk och kunna betala av sina skulder (s. 287). Vidare belyser Knutagårds studie att dessa olika placeringar i Boendetrappans steg ofta blir längre än man tänkt sig och att de ibland blir långsiktiga och till och med permanenta boenden för en del (s. 289). Till skillnad från Trappstegsmodellen finns ingen begränsning på skulder hos Kronofogden för boende inom Bostad Först. Detta bekräftar Helen och Petra utifrån sin erfarenhet:

Helen: Man kan ha två miljoner i skuld och ändå få en Bostad Först.

Petra: Skillnaden då på Bostad Först och hyresgaranti är att ens få möjlighet att bo i en hyresgaranti då får man ha max 20 000 i skuld. Så är det ju inte i en Bostad Först. Där finns det inget krav på eller det finns inget hinder oavsett hur mycket man har i skuld sen tidigare.

En reflektion utifrån detta är att det finns en väsentlig skillnad mellan Trappstegsmodellen och Bostad Först gällande skulder. Skillnaden som intervjupersonerna beskriver är att i Bostad Först kan man få ett förstahandskontrakt oberoende av hur mycket skuld man har hos Kronofogden medan det i Trappstegsmodellen finns begränsningar hur stor skuld som tillåts på Kronofogden för att få ett förstahandskontrakt. Denna begränsning med skulderna försvårar för brukare med skulder i Trappstegsmodellen att nå ett förstahandskontrakt.

6.2.3 Brist på lägenheter

Lipsky (1980) beskriver utifrån sin teori hur handlingsutrymmet begränsas av verksamhetens organisatoriska ramar i form av ekonomiska resurser samtidigt som boendestödjaren måste anpassa verksamhetens resurser och erbjuda brukaren tjänster utifrån dennes intresse (s. 4). Detta gör att handlingsutrymmet blir begränsat av ramar som finns för socialarbetarens uppdrag som organisationen bestämt för uppdraget (s. 3). Helen beskriver svårigheten att få tillgång till nya lägenheter av hyresvärdarna till Bostad Först:

Helen: Lägenheterna. Utan lägenheterna har vi inget Bostad Först. Det är det som är problemet, i det stora hela...med hyresvärdar. Så lägenheter, för det är vi beroende av och det har vi inte många.

Helen beskriver att det är svårt utifrån Bostad Först att hitta lägenheter till sina brukare då kommunerna inte lika enkelt får tillgång till lägenheter med förstahandskontrakt eller hyresvärdar som vill hyra ut bostäder till kommunen. Även Kalle beskriver i följande citat att det är en huvudsaklig problematik att det finns för få tillgängliga bostäder till personer som befinner sig i hemlöshet eller osäkra boendeförhållanden:

Kalle: Det är för få bostäder. Det är det som är den främsta anledningen till hemlösheten i Helsingborgs kommun iallafall.

Annadotter och Knutagård (2019) problematiserar detta fenomen i sin forskning då de menar att det finns en brist på nyproducerade billiga hyresrätter vilket skapar hinder för hemlösa personer att komma in på den reguljära bostadsmarknaden. Deras forskning belyser även att det som var tänkt som tillfälliga lösningar på bostäder tenderar att bli långvariga. Av den anledningen reflekterar jag över att flera hyresvärdar inte vill hyra ut sina bostäder främst till de hemlösa men även till kommunen då bostäderna tenderar att bli långvariga för människor med olika sociala problem exempelvis, missbruksproblematik (ss. 59–62). Min reflektion är utifrån detta att den huvudsakliga utmaningen med hemlösheten är att kommunerna inte får tillgång till bostäder för denna målgrupp. Även Hasse uttalar sig om svårigheten att få nya lägenheter av hyresvärdarna i Helsingborg till Bostad Först:

Hasse: Det är mycket för att vi ska få fler lägenheter, för att vi ska få fler hyresvärdar som vill samarbeta med oss.

Hasses uttalande kan återkopplas till det som Pierson (2000) lyfter fram om att socialarbetare är beroende av socialarbetare gynnas av att ha goda relationer med hyresvärdar för att få

lägenheter till sina hemlösa klienter (s. 254). I detta fall upplever Hasse att det är en svårighet att ha ett bra samarbete med hyresvärdar på bostadsmarknaden. Hasse sålunda benämner att det är svårt att få tag på lägenheter vilket går emot det Denvall (2018) skrev om i sin fallstudie om Bostad Först i Helsingborg. Denvall menade att man hade ambitionen att skala upp Bostad först och erbjuda denna metod till fler hemlösa personer i Helsingborg (s. 231). Här kan en reflektion göras att det inte verkar som man har lyckats med dessa ambitioner nu fem år senare sedan Denvalls studie. Även Annadotter & Knutagård (2019) argumenterade i sin studie att man har varit ledande i Sverige på att utveckla ett lokalt Bostad Först och att man skulle fortsätta utveckla detta (s. 62.). Min reflektion är att båda modellerna tar upp detta med bostadsbristen som den främsta anledningen till hemlösheten i Helsingborg och detta är således den största utmaningen för att båda modellerna ska få fler lägenheter till de hemlösa missbrukarna,

6.2.4 Programtrohet eller avsteg i metoden?

Pierson (2000) skriver att stigberoende innebär att socialförvaltningen får fler fördelar om deras aktiviteter passar in med hyresvärdarnas aktiviteter (s.254). Detta blir särskilt starkt då organisationen befinner sig en kontext där man är i en beroendeställning till andra aktörer såsom socialförvaltningen är med hyresvärdarna eftersom man är beroende av att få kontinuerlig tillgång till lägenheter till bostadsmodellen. Socialförvaltningen som är beroende av hyresvärdarna anpassar sig efter hyresvärdarnas krav och förväntningar (ibid.) Detta kan förklara varför man i Bostad Först har gjort om kontraktformen och erbjuder inte längre förstahandskontrakt utan man erbjuder i dagsläget andrahandskontrakt det första året, vilket liknar Trappstegsmodellen. Petra bekräftar detta faktum genom att Bostad Först har blivit mer lik Trappstegsmodellen genom att man har infört andrahandskontrakt:

Petra: Nu är ju kontraktet ett andrahandskontrakt även i Bostad Först. Det har man ändrat ju så där är det ju lite på samma sätt som i...som de kommunala kontrakten och hyresgarantierna.

Hasse talar även om att man har gjort om kontrakten i Bostad Först för att närma sig hyresvärdarna i Helsingborg för att kunna få nya lägenheter till Bostad Först. Hasse uppger att

man infört andrahandskontrakt med uppsägning på trettio dagar under första året. Hasse uppger det på följande sätt:

Hasse: Ja exakt. Bostad Först är omändrat som en träningslägenhet. Jag var emot det först men inser att det är en bra sak för att få fler att vilja samarbeta.

Hasse uttalar sig kring vikten att behålla förtroendet hos hyresvärdarna för att kunna få nya lägenheter till Bostad Först. Hasses uttalande kan kopplas till det som Svensson et al (2008) beskriver utifrån Lipskys teori om handlingsutrymme att solidariteten med de mest utsatta får många gånger stå tillbaka för kraven på att visa goda resultat (s. 26). I den svenska modellen av Bostad Först ville man ha egna förstahandskontrakt för man hade sett i forskningen att många personer fastnat i andrahandsuthyrning och kom inte vidare från detta (Knutagård & Kristiansen 2013, s. 95). Knutagård och Kristiansen (2018) skriver att under 2015 gjorde man en nationell programtrohetstudie av de Bostad Först verksamheterna i Sverige där Helsingborg hade en mycket hög programtrohet (s. 22). Programtrohet handlar både om att vara så nära ursprungsmodellen som möjligt och att kunna skapa utrymme för anpassning så att man kan anpassa metoden efter de behov som verksamheten har. Socialtjänsten är dessutom beroende av att ha goda relationer med fastighetsägarna vilket ytterligare förstärker socialförvaltningens motivation att använda sig av Boendetrappans modell (Knutagård 2006 s. 93). Min reflektion är således att man valt att låta nyttan av att få lägenheter vara överordnad principen om att ge förstahandskontrakt till brukarna. Detta kan tolkas som antingen har man gjort avsteg i programtroheten i Bostad Först eller så har man i stället varit programtrogen och anpassat metoden efter de behov som verksamheten har.

6.3 Självständigheten i bostadssituationen

6.3.1 Boendestödjarens roll

Svensson et al (2008) menar utifrån Lipskys teori att boendestödjare har direktkontakt med den hemlöse som söker hjälp med bostad av socialförvaltningen och här får boendestödjaren en position mellan klienten och organisationen som han kallar gräsrotsbyråkrater och detta

påverkar handlingsutrymmet (s. 16). Detta handlingsutrymme speglar sig i bostadsmodellernas arbetssätt för att brukarna ska bli självständiga och hur boendestödjarna arbetar i boendefrågan. Kalle och Hasse säger att man jobbat med självständigheten i Trappstegsmodellen och Bostad Först genom att brukarna har eget ansvar för sin boendesituation:

Kalle: Vi ska synas så lite som möjligt så man kan känna den här friheten att jag kan. Att jag klarar mig själv.

Hasse: Ju längre du kommer ifrån att vara beroende av boendestödjaren desto mer närmar du dig självständighet. Vilket gör att desto längre ut på självständighetsskalan du är desto större chans är att du har en fin lägenhet.

Kalle och Hasse menar att självständigheten hos klienterna ökar när de får möjligheten att ta ansvar och göra saker själv. Detta tyder på likheter i arbetssättet kring självständighet mellan modellerna. Petra uppger att hon inte upplever någon skillnad hur man jobbar med självständigheten mellan Bostad Först och Trappstegsmodellen:

Petra: Nej, det tror jag inte att det är någon skillnad mellan Bostad Först och de andra kontrakten.

Här menar Petra att Bostad Först modellen inte skiljer sig gällande hur man arbetar för individens självständighet i de olika modellerna. Knutagård och Kristiansen (2018) gjorde ett forskningsprojekt i Helsingborg som hette *Skala upp Bostad Först-projektet* och målet var där att man skulle ta de positiva erfarenheter man hade gjort från Bostad Först projektet 2010–2013 i Helsingborg och använda det för att utveckla resterande delar av bostadssociala programmet (s. 9). En reflektion kan vara att resultatet från projektet då man implementerade positiva inslag från arbetssätt från Bostad Först projektet i Trappstegsmodellen kan ha

påverkat att modellerna närmade sig varandra gällande hur man jobbar med klienternas självständighet.

6.3.2 Yttre faktorer

Lipsky (1980) tar upp att det finns en utmaning med de riktlinjer och regler från organisationen som kommer emellan klienten och boendestödare och som kan påverka handlingsutrymmet (s. 4). Kring detta så finns det även andra faktorer utanför boendestödarnas roll som har handlingsutrymme att kunna påverka självständigheten. Helen och Sara talar om att yttre faktorer kan öka självständigheten hos klienterna:

Helen: Det ökar om man har en sysselsättning eller nån typ utav arbete...praktik...vad som helst så liksom så ökar det.

Sara: Absolut. Men självständighet kan se ut på olika sätt som sagt. Det kan ju vara att det behövs mer hjälp ifrån något annat håll.

Sara och Helen talar om att självständigheten ökar hos klienten exempelvis genom att ta emot hjälp på annat håll och ha en sysselsättning av något slag. Källmen och Blid upptäckte i sin studie (2016) att kontrollgruppen i bostad först jämfört med gruppen som blivit tilldelade lägenheter enligt trappmodellen förbättrat sin förmåga att bo på egen hand i högre utsträckning (s. 4). Detta tyder på att forskningen ger ökad stöd för högre självständighet hos klienterna i Bostad först. Denvall (2018) tar upp ett liknande exempel på ökad självständighet och det är att de boende inom Bostad först Helsingborg själva har skapat en egen förening som de kallar för G7-gruppen som hjälper andra boende inom Bostad först med olika saker och är ett stöd på fritiden (s. 231). Han skriver vidare att G7-gruppen deltar i dialoger med kommunen och i utvecklingsarbetet där brukare kan fungera som mentorer för nyanställda och att brukare medverkar vid rekrytering av tjänstemän. Helen bekräftar i sin intervju att G7-gruppen finns och att man nyligen har gjort en omstart av föreningen.

6.4 Brukarnas missbruksproblematik i bostaden

6.4.1 Nykterhetskrav

Pierson (2000) beskriver att stigberoende innebär att det som har hänt tidigare kring arbetssättet med hemlösa missbrukare kommer att påverka vilka utfall som är möjliga för framtida händelser gällande arbetssättet med hemlösa missbrukare (s. 252). Kristiansen (2022) skriver att ekonomiska och organisatoriska aspekter är viktiga men man får även titta på normativa och moraliska föreställningarna som finns om hemlösa för att få förståelse om stigberoendet inom hemlöshetsarbetet (s. 463.). Kristiansen menar att den dominerande synen på missbrukare i svensk kontext lyfter fram kontroll och krav på nykterhet och drogfrihet som överordnat behovet av att ha en egen bostad (s. 465). Boendetrappan har enligt Kristiansen en normativ och moralisk syn på hemlösa missbrukare där krav på nykterhet och drogfrihet ingår i modellen. Till skillnad från detta så uppger Kalle och Sara i följande citat att man inte behöver vara nykter och drogfri för att komma till ett förstahandskontrakt i Boendetrappan:

Kalle: För att komma till ett förstahandskontrakt finns där egentligen inga krav på att man ska vara nykter. Så länge den inte stör. Till exempel, de kan gärna vara onyktra men så länge du betalar hyran, inte förstör lägenheten och stör grannar så är det fine.

Sara: Vi har ju inte nolltolerans mot missbruk...Alla är inte redo för ett nyktert liv..... Men som sagt det är inget krav på nykterhet.

Knutagård (2006) skriver att det finns rapporter som säger klienten måste vara drogfri för att kunna få ett eget kontrakt inom Boendetrappan (s. 83). Denvall skriver att Trappstegsmodellen börjar med behandling och andra insatser, såsom exempelvis boendeträning, innan man kan få ett eget hyreskontrakt på en bostad (s. 231). Även Annadotter och Knutagård (2019) tar upp i sin studie att reglerna är mer strikta inom boendeformerna i Trappstegsmodellen än det som gäller för ett normalt hyreskontrakt och det försvårar för den hemlösa att lyckas avancera i trappan (s. 42.) Detta stämmer då inte med

dagens kontext i Helsingborg då Sara och Kalle uppger att man kan nå ett eget kontrakt i Trappstegsmodellen utan att vara helt nykter och drogfri. En möjlig förklaring kan ligga i målen med *Skala upp Bostad först-projekt* då samma regler som gäller ute i samhället skulle införas i det bostadssociala programmet där Trappstegsmodellen ingår (Knutagård & Kristiansen 2018, s. 9). Min reflektion utifrån detta är att man har utvecklat hemlöshetsarbetet överlag i Helsingborg och tagit in viktiga inslag från Bostad Först -tänket i projektet *Skala upp Bostad först-projekt* och implementerat detta i Boendetrappan till att ha samma regler som man har enligt hyreslagen.

6.4.2 Missbruket i modellerna

Det som är avgörande är hur boendestödjaren använder sig av sitt handlingsutrymme som Lipsky kallade gräsrotsbyråkrater där individuella egenskaper hos socialarbetare och klient, och inte minst samspelet mellan dem samt kunskap om metoder och tekniker och lagstiftning inom hemlöshetsarbetet påverkar handlingsutrymmet och som i sin tur påverkar hur missbruksfri klienten blir (Svensson et al 2008, ss. 17–18) Petra beskriver missbruket i Bostad Först och hur man jobbar med det:

Petra: Det är ju beroende på klienten om man vill jobba med det, när man vill jobba med det, på vilket sätt man vill jobba med det. I vissa fall så jobbar man inte med det alls förrän efter många års tid i bostaden.

Petra lyfter fram klientens självbestämmande i Bostad Först och att det inte är något krav på att man bli missbruksfri. Detta som Petra beskriver om Bostad Först är inslag av programtrohet i Bostad Först Helsingborg. Knutagård och Kristiansen (2018) gjorde en utvärdering 2015 av Bostad Först verksamheterna och Helsingborg hade då en mycket hög programtrohet (s. 22) Min reflektion är att Bostad först Helsingborg nu 8 år efter denna utvärdering har kvar inslag av hög programtrohet.

Lipsky (1980) beskriver att organisationer såsom socialförvaltningen kan ställa högre krav på effektivitet på boendestödjare i förhållande till de insatser de hemlösa erbjuds inom modellen (s. 4) Även Svensson et al (2008) belyser detta utifrån Lipsky hur socialt arbete fått ökade

krav på att vara både målinriktat och snabbt, ge goda resultat samt vara kostnadseffektivt (s. 26). Kring detta berättar Kalle hur missbruket ser ut i Trappstegsmodellen:

Kalle: Det är klart att vi har sett att det är klienter som varit helt missbruksfria och sen skrivit förstahandskontrakt.

Helen beskriver att Bostad Först hjälper också klienter att bli missbruksfria:

Helen: Jag har både haft klienter som blivit helt drogfria både under perioder men också i längre tider.

Helen och Kalle uttrycker här att det finns exempel i båda modellerna där man hjälpt klienter bli helt missbruksfria och därmed visat tecken på effektivitet. Detta står i motsats till det som Kristiansen hävdade om Trappstegsmodellen (2022, s. 465). Dessa ökade krav från samhället kan ha lett till en högre effektivitet inom Trappstegsmodellen i Helsingborg. Källmen & Blid (2018) fann inga skillnader på hur missbruket såg ut ibland klienterna i Bostad Först och Trappstegsmodellen i deras longitudinella studie (s. 3) Detta kan innebära att modellerna har lika hög alternativt lika låg effektivitet kring att hjälpa klienterna med deras missbruk. Min reflektion utifrån detta blir att det inte är modellen som är avgörande för om klienterna blir missbruksfria utan det kan antas vara att det är andra saker som är mer avgörande för utfallet. Hur boendestödjaren använder sig av sin relation med klienten samt använder sitt handlingsutrymme och sin professionella kunskap om socialt arbete antas kunna ge en större möjlighet att påverka att klienten blir helt missbruksfri (Svensson et al 2008, ss. 17–18).

6.5 Sammanfattning av resultaten

Resultatet visar att Bostad Först har närmat sig Trappstegsmodellen i Helsingborg genom att göra om hyreskontrakten till andrahandskontrakt det första året för att kunna få fler lägenheter till Bostad Först. Sen har Trappstegsmodellen närmat sig Bostad Först genom att inte kräva nykterhet av klienten för att nå ett förstahandskontrakt samt i arbetssättet med brukarna

gällande exempelvis självständighet. Missbruket hos klienterna ser ungefär likadant ut i modellerna och detta är något som tidigare forskning (Källmen och Blid, 2018, s.3) också bekräftar. Ingen av modellerna kräver nykterhet av de boende för att de ska få ett eget boende. Båda modellerna beskriver att de har lyckade exempel på att hjälpa personer bli helt missbruksfria. Det gemensamma kravet för båda modellerna är man ska bo enligt hyreslagen, betala hyran, inte störa grannar etcetera. Gällande självständigheten så är arbetssätten i modellerna liknande så boendestödjarna jobbar ungefär likadant. En skillnad bland klienterna gällande självständigheten var att i Bostad Först så har de boende startat en egen förening, G7 gruppen där de stöttar varandra och hjälper varandra samt samarbetar med kommunen i vissa frågor. Resultatet och analysen visade att en positiv och intressant likhet finns mellan hyresgarantilägenheter och Bostad Först lägenheter då båda dessa innebär att brukaren får ett förstahandskontrakt och behöver inte flytta utan får bo kvar i samma lägenhet.

Trappstegsmodellen verkar ha gjort flera lärdomar från skala upp Bostad Först- projektet som gjordes år 2018 och nu 5 år senare visar på ett relationsskapande boendestöd, regler och krav efter hyreslagen samt en hög måluppfyllnad då många klienter når hela vägen till ett förstahandskontrakt. Detta kan argumenteras vara lovande resultat för Trappstegsmodellen i Helsingborg eftersom det går emot vad tidigare forskning hävdade om Trappstegsmodellen (Knutagård 2006, s. 94; Kristiansen 2022, ss. 446–447). Detta är en intressant likhet med Bostad Först som också har hög måluppfyllnad genom att kvarboendeskap i Bostad Först lägenheterna är hög. Vidare visar resultatet att skulderna i Bostad Först inte blir lika begränsande som i Trappstegsmodellen då denna tillåter högst 20 000 kr i skuld hos kronofogden för att nå ett förstahandskontrakt och Bostad Först har ingen sådan begränsning gällande skulder på Kronofogden. Detta gör att många klienter kan fastna i Trappstegsmodellen i kommunalt kontrakt eller i träningslägenhet på grund av skulderna och kommer således inte vidare. Vidare framkommer att man kan ansöka om skuldsanering men att denna process tar lång tid vilket fördröjer brukarens väg till ett förstahandskontrakt i Trappstegsmodellen. Detta stämmer överens med Knutagårds forskning (2009, ss. 287–289) vilken hävdar att man fastnar i Trappstegsmodellens olika steg och inte kommer vidare. För klienter med skulder hos Kronofogden innebär detta att vägen till ett eget förstahandskontrakt är både enklare och snabbare i en Bostad Först lägenhet. En gemensam likhet som lyfts fram i resultatet är att man i båda modellerna uttrycker att bristen på lägenheter är den största utmaningen med hemlöshetsarbetet.

7. Avslutande diskussion

Boendestödjare i detta kontextuella sammanhang hjälper hemlösa missbrukare med stöd i bostaden så att personen kan behålla sin bostad och bo enligt hyreslagen, samt annat individanpassat stöd såsom med deras missbruk. Målet med stödet är att personen ska komma till ett eget förstahandskontrakt på en bostad och bli självständig i sitt liv, att den kan stå på egna ben och klara sig utan boendestödjaren och socialförvaltningen. Vinsten med detta är fördelaktig både för individen och för samhället. Det innebär stora kostnader för kommunerna att driva olika härbärge, akutboende, stödboende och andra tillfälliga lösningar för hemlösa. Detta gäller även hemlöshetsarbetet i träningslägenheter, kommunala kontrakt-, hyresgarantilägenheter samt Bostad först lägenheter. Det finns en stor samhällsvinst om dessa personer kommer ur beroendet av socialförvaltningen genom att de får ett eget boende och klarar sig egen hand samt blir missbruksfria. Vinsten ligger dels på det ekonomiska planet med stora besparingar för kommunerna men framför allt ligger vinsten på det personliga planet för den individ som fått en ny chans i livet att leva ett socialt integrerat liv i samhället. Även för den hemlöses familjer och anhöriga kan vinsten vara stor genom att brustna relationer har chansen att bli återupprättade. Detta föranleder vikten att hemlöshetsarbetet, som kan beskrivas som kampen mot hemlöshet, bedrivs med god kvalitet och att dessa metoder är effektiva att hjälpa individer ur hemlöshet och de bakomliggande faktorerna såsom missbruket. Därför har det varit viktigt för mig att göra denna undersökning som fokuserat på boendestödjares upplevelser av Bostad Först- och Trappstegsmodellen för vuxna hemlösa missbrukares bostadssituation där fokus varit att lyfta fram hur boendestödjare upplever att respektive bostadsmodell inverkat på brukarnas boendesituation, självständighet och missbruksproblematik.

Det kan argumenteras att resultatet i denna kandidatuppsats kan ge en ökad förståelse för socialt arbete med inriktning på de begränsningar och möjligheter som hemlösa vuxna missbrukare ställs inför utifrån Trappstegsmodellen och Bostad Först, främst kopplat till Helsingborg stads kontext. Dessa begränsningar har handlat om socialtjänstens brist på lägenheter som beskrivs av intervjupersonerna som den största svårigheten för både Bostad Först och Trappstegsmodellen. Min reflektion är att detta har lett till att Bostad Först i Helsingborg har ändrat sin kontraktsform från att man tidigare började insatsen med att skriva ett förstahandskontrakt direkt med hyresvärderna till att man idag börjar insatsen med att skriva ett andrahandskontrakt med kommunen under det första året. En annan begränsning som

intervjupersonerna beskrev var att begränsningen med klienternas skulder till Kronofogden i Trappstegsmodellen försvårar att klienterna som bor i denna modell ska nå ett förstahandskontrakt och att man således fastnar i en boendeform med andrahandskontrakt. Denna begränsning med skulder hos Kronofogden som försvårar att nå ett förstahandskontrakt fanns inte i Bostad Först modellen enligt intervjupersonerna. Min reflektion är att är modellernas största skillnad i frågan om svårigheter att nå en egen bostad ligger i modellernas regelverk kring klienternas skulder och här fanns det en begränsning i Trappstegsmodellen som försvårade för klienterna att nå ett förstahandskontrakt med hyresvärden. Möjligheter som har lyfts fram av intervjupersonerna har handlat om att utfallet av Bostad Först och Trappstegsmodellen att hjälpa hemlösa att komma ur sin hemlöshet är högt i båda modellerna då många hemlösa beskrivs nå en egen bostad med ett förstahandskontrakt med hyresvärden. Möjligheter är också att intervjupersonerna i båda modellerna beskriver att man hjälper hemlösa missbrukare att bli helt missbruksfria. Modellerna kan argumenteras ha närmat sig varandra genom att intervjupersonerna beskriver att man har ett liknande arbetssätt gällande hjälpa klienterna bli självständiga samt så finns inget krav på att klienterna ska vara missbruksfria för att få ett förstahandskontrakt. En intressant skillnad i självständigheten återfanns i Bostad Först genom att här finns en möjlighet att klienterna hjälper varandra bli självständiga i G7 gruppen. Att klienterna hjälper varandra bli självständiga vore intressant att studera djupare kring, framför allt om detta utvecklades till att finnas i båda bostadsmodellerna. Resultaten i denna studie kan argumenteras ge en viss ökad förståelse för hemlöshetsarbetet i andra kontextuella sammanhang utanför Helsingborgs stad, framför allt där det finns en sekundär bostadsmarknad. Eftersom denna studies resultat utmanar tidigare forskning gällande Trappstegsmodellen och Bostad Först, hade det varit intressant att forska vidare på Trappstegsmodellen och Bostad Först för att få vidare kunskap om vilka åtgärder som kan effektivisera arbetsmetoderna inom bostadsmodellerna ännu mer och lyfta fram arbetssätt som gynnar brukaren.

En huvudsaklig aspekt min studie lyfter fram är att bristen på bostäder kan argumenteras vara av överordnad vikt att studera och åtgärda än att studera och effektivisera de metoder och arbetssätt man använder inom hemlöshetsarbetet idag. Sålunda påtalar min undersökning att det byggs för få och billiga bostäder till denna målgrupp. Lägenheter som byggs idag har hög hyra och många är bostadsrätter som gör det ännu svårare för dessa personer att kvalificera sig för den reguljära bostadsmarknaden. Den målgrupp som beskrivs i denna studie har

många gånger skulder och dessutom låg inkomst. Detta gör deras chanser ytterst små att komma in på den reguljära bostadsmarknaden på egen hand. Eftersom socialförvaltningen inte bygger bostäder uppstår ett dilemma där socialtjänsten ska hantera och motverka hemlöshet de inte har resurser till. Fler bostäder behöver byggas för att denna målgrupp ska bli socialt integrerade i samhället. En alternativ lösning är att börja bygga bostäder som blir tillgängliga för alla. Då hade man inte behövt lyssna på och foga sig för de krav som idag ställs på socialförvaltningen från hyresvärdarna idag, såsom med andrahandskontrakt med kort uppsägningstid och inskränkningar i besittningsrätten. Bristen på bostäder är den största utmaningen för både Bostad Först och Trappstegsmodellen enligt intervjupersonerna i studien. Eftersom det här är ett strukturellt problem hade det varit intressant att forska vidare på hur stigberoendet påverkar bostadsbristen för de människor som befinner sig i hemlöshet och osäkra boendeförhållanden. Sålunda kan eventuella åtgärder och lösningar på denna bostadsbrist som leder till hemlösheten och svårigheten att ta sig ur hemlösheten presenteras i en annan studie.

Källförteckning

Ahrne, G. & Svensson, P. (2015) kvalitativa metoder i samhällsvetenskapen. I Ahrne & Svensson (red.) *Handbok i kvalitativa metoder*. Stockholm: Liber.

Annadotter, K. & Knutagård, M. (2019). *Det bostadssociala programmet i Helsingborg: Hur samarbetar Helsingborgs stad, AB Helsingborgshem och stadens privata fastighetsägare för att lösa bostadsbehovet för människor som står utanför den ordinarie bostadsmarknaden?* (8 uppl.) (Research Reports in Social Work; Vol. 2019, Nr. 8). School of Social Work, Lund University. [https://lucris.lub.lu.se/ws/portalfiles/portal/73589877/RRSW_2019_8.pdf]. Hämtat 2023-04-06].

Bryman, A. (2011) *Samhällsvetenskapliga metoder*. Malmö: Liber.

Denvall, V. (2018) SOU: *Innovation och participation – en fallstudie av Bostad först i Helsingborgs stad*. In Statens offentliga utredningar p.221–247.

[<https://www.regeringen.se/contentassets/0aa3c27a6cee4f78830cd1f56844b087/styra-och-leda-med-tillit.-forskning-och-praktik-sou-201838.pdf>]. Hämtat 2023-04-09].

Forskningsetiska rådet (2002) *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*

[https://www.vr.se/download/18.68c009f71769c7698a41df/1610103120390/Forskningsetiska_principer_VR_2002.pdf]. Hämtat 2023-05-14].

Knutagård, M. (2006) Hemlöshet. I Denvall & Vinnerljung (red.) *Nytta och fördärv. Socialt arbete i kritisk belysning*. Stockholm: Natur och Kultur.

Knutagård, M. (2009) *Skälens fångar: hemlöshetsarbetets organisering, kategoriseringar och förklaringar*. Akademisk avhandling. Malmö: Égalité.

Knutagård, M. & Kristiansen, A. (2013) Not by the Book: The Emergence and Translation of Housing First in Sweden. *European Journal of Homelessness*, 7(1): 93-

115.[<https://www.feantsa.org/download/feantsa-ejh-7-1-final1363127272519427220.pdf#page=93>]. Hämtat 2023-04-15].

Knutagård, M. & Kristiansen, A. (2018) *Nytt vin i gamla läglar – Bostad först, boendeinflytande och om att identifiera och stötta "the missing hero"*. Research Reports in Social Work 2018:1. Lund: Socialhögskolan, Lunds universitet.

Kristiansen A. (2022) Socialt arbete i förändring– utmaningar och villkor inom utbildning, forskning och praktik. I Angelin & Hjort (red.) *Jubileumsbok 2022*. Socialhögskolan. Lund. [<https://www.soch.lu.se/sites/soch.lu.se/files/2022-10/Jubileumsbok%202022-m-omslag-webb.pdf>]. Hämtat 2023-04-06].

Kunskapsguiden (2022) *Kommunens och socialtjänstens ansvar för boende*. [<https://kunskapsguiden.se/omraden-och-teman/ekonomiskt-bistand/hemloshet/kommunens-och-socialtjanstens-ansvar-for-boendeinsatser/>]. Hämtat 2023-03-24].

Källmen H, & Blid M (2016) *Free from Homelessness: Is "Housing First" the Solution? - A Comparison with the "Staircase Model". A Feasibility Study*. In *Int Arch Addict Res Med* 2:016. [<http://clinmedjournals.org/articles/iaarm/international-archives-of-addiction-research-and-medicine-iaarm-2-016.pdf>]. Hämtat 2023-04-15].

Lindgren, S. (2014) Kodning. I Hjelm, Lindgren & Nilsson (red.) *Introduktion till samhällsvetenskaplig analys*. Malmö: Gleerups.

Listerborn, C. (2021) *The new housing precariat: experiences of precarious housing in Malmö, Sweden*, In *Housing Studies*, DOI: 10.1080/02673037.2021.1935775. [<https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/02673037.2021.1935775>]. Hämtat 2023-03-27].

Lipsky, M (1980) *Street-level bureaucracy: dilemmas of the individual in public services* - uppdaterad ed 2010. New York: Russel Sage foundation.

Nilsson, M. 2014) Att samla in kvalitativa data- halvstrukturerade intervjuer. I Hjelm, Lindgren & Nilsson. *Introduktion till samhällsvetenskaplig analys*. Malmö: Gleerups.

Pierson, P. (2000) Increasing Returns, Path Dependence, and the Study of Politics. *The American Political Science Review*, 94(2), 251–267.

[<https://www-jstor-org.ludwig.lub.lu.se/stable/2586011>]. Hämtat 2023-05-16].

Pleace, N. (2018) *Bostad Först - en handbok*. Malmö: Egalité

Sahlin, I. (2012) *Policies to Address Homelessness: 'Staircase' Models*. In International Encyclopedia of Housing and Home, Elsevier. 2012, Pages 255-260. In Science direct. ISBN 9780080471716, [<https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/B9780080471631003908> Hämtat 2023-04-15].

G. Schreyög, G. & Sydow, J. (2010) Understanding Institutional and Organizational Path Dependencies in Schreyög & Sydow (red.) *The Hidden Dynamics of Path Dependence Institutions and Organizations*. Palgrave Macmillan Ltd. ISBN: 978-0-230-22081-2, 978-1-349-30630-5, 978-0-230-27407-5, 978-1-282-74325-0. Economic History. [<https://link-springer-com.ludwig.lub.lu.se/content/pdf/10.1057/9780230274075.pdf?pdf=button> Hämtat 2023-05-12].

Riksdagen (2023) Socialtjänstlag (2001:453) 4 kap. Rätten till bistånd [https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/socialtjanstlag-2001453_sfs-2001-453#K4 Hämtat 2023-05-31].

Socialstyrelsen (2017) *Hemlöshet 2017 – omfattning och karaktär*. Stockholm: Socialstyrelsen.

Socialstyrelsen (2021). *Förebygga och motverka hemlöshet*” [<https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/artikelkatalog/ovrigt/2021-9-7582.pdf> Hämtat 2023-03-24].

Svensson, K, Johnsson, E & Laanemets, L (2008) *Handlingsutrymme- Utmaningar i socialt arbete*. Stockholm: Natur & Kultur.

Svensson, P. & Ahrne, G. (2015) Att designa ett kvalitativt forskningsprojekt. I Ahrne & Svensson (red.) *Handbok i kvalitativa metoder*. Stockholm: Liber.

Swärd, H. (2021) *Hemlöshet*. Lund: Studentlitteratur.

Uhnoo, S. (2019) *Bostad Först - utvärdering av verksamheter i Göteborg*. Malmö: Egalité

BILAGA I – INTERVJUGUIDE

Bakgrundsfrågor:

Hur länge har du arbetat som boendestödjare?

Hur länge har du arbetat på din nuvarande arbetsplats?

Hur lång/stor erfarenhet har du av att arbeta med socialt arbete med hemlösa missbrukare?

Har du fått någon internutbildning hur man hjälper hemlösa missbrukare inom verksamheten du arbetar för?

Frågor i enlighet med forskningsfrågorna:

Hur många klienter ansvarar ni för inom verksamheten?

Hur ofta träffar du klienterna?

Hur arbetar du inom verksamheten med klienterna för att hjälpa dem få en egen bostad? Vilka är möjligheterna och begränsningarna? Exemplifiera gärna

Hur arbetar du inom verksamheten att hjälpa klienterna bli självständiga? Vilka är möjligheterna och begränsningarna? Exemplifiera gärna

Hur arbetar du inom verksamheten för att hjälpa brukarna att bli missbruksfria?
Finns där möjligheter/begränsningar? Exemplifiera gärna

Hur upplever du brukarens utveckling utifrån hyresgarantin, kommunalt kontrakt och träningslägenhet?

Hur upplever du brukarens utveckling utifrån Bostad först modellen/ att brukaren får ett förstahandskontrakt?

Vilken erfarenhet har du av att klienterna kan behålla sin Bostad först lägenhet? Följdfråga:
Hur många procent förblir kvarboende i en Bostad först lägenhet?

Vilken är din erfarenhet av att klienter uppnår ett eget kontrakt?
Följdfråga: Hur många av brukarna når dit?

Hur många klienter upplever du blir självständiga utifrån dessa bostadsmodeller?

Hur många klienter upplever du blir missbruksfria utifrån dessa bostadsmodeller?

Vilka insatser finns för att hjälpa brukarna bli självständiga inom verksamheten utifrån
Bostad först- respektive trappmodellen?

BILAGA II - INTRODUKTIONSBRÄV

Hejsan!

Jag heter Mathias Maniquis Pålsson och är socionomstudent vid Socialhögskolan i Helsingborg, Lunds universitet. Jag skriver C-uppsats som handlar om hur socialtjänsten i Helsingborg hjälper hemlösa vuxna ensamstående missbrukare att komma ur sin hemlöshet. Jag har valt att i min undersökning jämföra hemlöshetsarbetet i Bostad först Helsingborg med annat hemlöshetsarbete som socialtjänsten i Helsingborg gör för att hjälpa hemlösa få en bostad, bli självständig i sitt boende samt få hjälp med sitt missbruk. Min avsikt är att göra intervjuer med boendestödjare på Bostad Först och med boendestödjare på Stöd och boendeteamet som arbetar med träningslägenheter, kommunalt kontrakt och hyresgaranti. Intervjun tar cirka 40 minuter. Jag hoppas kunna spela in intervjun för att vid senare tillfälle kunna transkribera intervjun. Intervjupersonerna anonymiseras direkt vid transkriberingen. Jag önskar att få genomföra intervjuerna under denna eller nästa vecka om det finns villiga respondenter. Intervjun kan ske antingen fysiskt eller på teams. Jag ser fram emot att kunna dela uppsatsen med er när den är färdig. Kontakta mig gärna på:
Mathias.palsson@hotmail.com eller på telefonnummer 0735-52 11 50.

Med vänliga hälsningar

Mathias Maniquis Pålsson

Min handledare på Lunds universitet är Lars Harrysson och kan kontaktas via

lars.harrysson@soch.lu.se

BILAGA III - SAMTYCKESBLANKETT

Genom att ge ditt samtycke godkänner du att medverka i en undersökning hur socialtjänsten arbetar för att motverka hemlöshet för hemlösa ensamstående missbrukare i Helsingborg. Undersökningen syftar till att ge ökad förståelse för hur boendestödjure upplever sina klienters situation kring bostaden, självständigheten samt missbruket. Intervjun spelas in. När du samtycker till att medverka i undersökningen innebär detta att samtliga uppgifter i intervjun får användas för vetenskapligt syfte som inhämtats under intervjun. Härmed bekräftas att alla insamlade uppgifter som kommer till min kännedom kommer vara oåtkomligt för obehöriga och förvaras på ett säkert sätt. Jag hanterar alla uppgifter med sekretess för att uppfylla kraven på konfidentialitet.

Du som medverkar i denna undersökning har rätt att avbryta deltagande när som helst utan att detta medför negativa följder för dig själv. Du får gärna ta del av den transkriberade intervjun efter överenskommelse. För att båda parter ska kunna ta del av samtycket kommer denna blankett upprättas i två exemplar varav boendestödjure och intervjuare tar var sitt.

Härmed undertecknas att jag är införstådd med ovanstående huvudkrav och samtycker till medverkan i undersökningen:

Datum:

Intervjuare:

.....

Boendestödjure:

.....